

Univerzita Karlova v Praze

Filosofická fakulta

Ústav jižní a centrální Asie

Indologický seminář

Repetiční uskupení v hindštině

Repetitive formations in Hindi

Vojtěch Diatka

Bakalářská práce

2011

vedoucí práce – Doc. PhDr. Svetislav Kostić, Dr.

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracoval samostatně, že jsem řádně citoval všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V ..... dne.....

podpis

Abstrakt:

Hlavním cílem této bakalářské práce je systematizovat klasifikaci morfologické operace repetice, neboť i rozsáhlejší studie se týkají buď jenom malé části tohoto velkého tématu, nebo ho zpracovávají nesystematicky. Po odlišení reduplikace a repetice formulujeme definici, pro odlišení námi zkoumaného jevu. Poté se věnujeme nutnosti zavést do úvah o repetici teorii prototypů, která nám pomáhá řešit některé problémy, jež vyvstanou při klasifikaci této morfologické operace.

Největší část této práce se týká samotné klasifikace repetice. V úvodní pasáži každé kapitoly stručně zmiňujeme, jak různé prameny zachází s konkrétním typem repetice. Další dva důležité body každé kapitoly jsou jednak strukturální hledisko, v němž popisujeme formální změny, jimiž projde slovo během repetiční operace, a jednak sémantické hledisko, v němž popisujeme sémantické posuny. Každý druh repetice dokládáme na příkladech z pramenů a zároveň přidáváme slova z našeho vlastního korpusu.

Dalším důležitým tématem je onomatopoická reduplikace. Snažíme se ukázat, proč onomatopoická reduplikace není druhem repetice a zároveň navrhuje způsob, jak na tento fenomén dále nahlížet. Taková slova jsou nejlépe charakterizovatelná jako ideofony.

Klíčová slova: Repetice, reduplikace, hindština

Abstract:

The main goal of this bachelor thesis is systematization of classification of morphological operation known as repetition. Even elaborated studies on repetition either deal only with small part of this big topic or suffer from fragmentariness. After distinguishing repetition from reduplication we formulate definition for recognizing each case of examined phenomenon. Then we pursue the need to introduce theory of prototypes into thoughts about repetition that helps us to solve some problems concerning classification of this morphological operation.

The greatest part of this thesis consists of classification of repetition itself. In introductory part of each chapter we briefly analyze the way in which other linguists treat the concrete type of repetition. Important two parts of each chapter are structural aspect and

semantic aspect. By first we mean formal changes which word undergoes when reiterated. By the latter we mean semantic shifts. Both aspects are treated in detailed manner. Each type of repetition we exemplify by words taken from grammars and words taken from our corpus.

Another important topic is onomatopoeic reduplication. We try to demonstrate why it is not type of reduplication and at the same time we propose how to account for this phenomenon. These words are best to describe when we treat them as ideophones.

Obsah

1. ÚVOD.....	Chyba! Záložka není definována.
2. TEORIE REPETICE.....	7
2.1 Repetice vs. reduplikace.....	7
2.2 Definice repetice.....	9
2.3 Teorie prototypů.....	11
2.3.1 Nastínění teorie prototypů.....	12
2.3.2 Aplikace teorie prototypů při kategorizaci hindské repetice.....	14
2.3.3 Výhody plynoucí z nahrazení klasické kategorizace kategorizací prototypovou.....	15
2.3 Struktura dalších kapitol.....	17
3. ECHOVÁ REPETICE.....	18
3.1 Reference.....	18
3.2 Obecně o echové repetici.....	19
3.3 Strukturní hledisko.....	19
3.3.1 Nahrazení konsonantu.....	20
3.3.2 Nahrazení vokálu.....	21
3.3.3 Elidování konsonantu.....	22
3.4 Sémantika echové repetice.....	22
3.5 Poznámky k echové repetici.....	23
4. REDUPLIKACE (úplná repetice).....	24
4.1 Reference.....	24
4.2 Obecně o reduplikaci.....	25
4.3 Strukturní hledisko.....	25
4.4 Sémantika reduplikace.....	25
4.4.1 Shukla.....	26
4.4.2 Singh.....	26
4.4.3 Montaut.....	27
4.4.4 Abbi.....	28
4.5 Poznámky k reduplikaci.....	33
5. REPETICE S VLOŽENÝM MORFÉMEM.....	34
5.1 Reference.....	34
5.2 Obecně o repetici s vloženým morfémem.....	34
5.3 Strukturní hledisko.....	35
5.3.1 Vázaný morfém.....	35
5.3.2 Volný morfém.....	35
5.4 Sémantika repetice s vloženým morfémem.....	36
6. IDEOFONY (Onomatopoická reduplikace).....	38
6.1 Reference.....	38
6.2 Obecně o Ideofonech.....	39
6.2.1 Onomatopoeie.....	40
6.2.2 Termín ideofonický.....	41
6.3 Ideofony.....	42
6.3.1 Ideofony zvukové.....	42
6.3.2 Ideofony ostatní.....	43
6.4 Sémantika ideofonů.....	43
7. SÉMANTICKÁ REPETICE.....	43
7.1 Reference.....	43
7.2 Obecně k sémantické repetici.....	44
7.3 Strukturně-sémantické hledisko.....	45
7.3.1 Synonyma.....	45

7.3.2 Quasi synonyma.....	46
7.3.3 Antonyma.....	47
7.3.4 Alternativní klasifikace.....	47
7.4 Sémantika sémantické repetice.....	48
8. VLASTNÍ EXCERPCE.....	50
8.1 Seznam povídek.....	50
9. ZÁVĚR.....	51

1. ÚVOD

Tato práce se zabývá repeticí v hindštině. Morfologická operace tohoto druhu je charakteristickým rysem celého indického jazykového svazu. A. Montaut ve své gramatice hindštiny poznamenává, že spíše než přítomnost tohoto jevu v indických jazycích je typická hlavně rozmanitost formální projevů repetice a mnohost sémantických posunů¹. O to více je zarážející, že k dispozici jsou pouze povrchní popisy tohoto jevu v různých gramatikách a studie nedostatečné buď svým velmi omezeným záběrem, nebo nesystematičností. V této bakalářské práci se pokoušíme aplikovat jednotnou metodologii zkoumání na všechny typy repetice. Touto metodologií máme na mysli teorii prototypů, která je schopná vyřešit některé problémy související s mnoha klasifikacemi tohoto fenoménu. Primárním cílem této práce je vytvořit dostatečně pružnou klasifikaci, která by si poradila s co největším množstvím repetičních jevů v hindštině.

2. TEORIE REPETICE

2.1 Repetice vs. reduplikace

Před tím, než se pokusíme definovat zkoumaný morfologický proces, je důležité vybrat nejvhodnější název. Správným označením se o něm zároveň něco důležitého dozvíme. Není snadné určit, který pojem je nadřazen všem morfologickým operacím, v rámci kterých se zopakuje jeden morfém nebo celé slovo. Hlavními adepty na zastřešující pojem jsou buď repetice, nebo reduplikace, které k tomuto účelu obvykle slouží. V evropském jazykozpytu se mnohem častěji setkáme s označením reduplikace, o čemž svědčí například Čermákův klasický úvod do jazykovědy *Jazyk a jazykověda* nebo název knihy od Inkelasové *Reduplication: Doubling in Morphology* a *Studies On Reduplication* od B. Hurche.

Jazykovědci zabývající se hindštinou používají obou termínů. Na jedné straně stojí Smékal (*The reduplicative formation and semantic pairs in Hindi*), Shukla (*Reduplicated forms*), Montaut (*Reduplication*), Kachru (*Reduplication*), Agnihotri (*Reduplication*), z jejichž pojetí vyplývá, že obecnějším termínem je pro ně reduplikace. Naproti tomu A. Abbi uvádí ve své knize *Semantic grammar of Hindi* všechny typy pod nadpisem „*Various repetitive forms*

---

¹ *A grammar of Hindi* str. 157

in Hindi“² a Pořízka v rejstříku používá termínu „*repetition of a word*“. Narozdíl od většiny považují za obecnější pojem repetice. Bohužel v žádném z prostudovaných pramenů nebylo zdůvodněno, proč autor používá právě jeden termín místo druhého. Nyní se pokusíme oba vyložit a následně najít ten, který se víc hodí pro zkoumanou morfologickou operaci.

Slovo **repetice** je latinského původu. Pochází ze substantiva *repetīciō*, které v češtině znamená opakování³. Repetící se tedy míní opakování jakékoliv repetící zdvojitelné jazykové jednotky. Hudebně vzdělaným je toto slovo velmi dobře známé, protože notové zápisy obsahují mnoho repetíc, které jsou v jistém smyslu analogické těm jazykovým. To je pro nás relevantní, protože v obou případech je pojmenování dobře motivované, jak se vyjasní níže. Větu (A) je možné v neformálních písemných projevech zapsat také jako (B).⁴

(A) *intazār karte-karte mujhe nīd āne lagī*. (इन्तज़ार करते - करते मुझे नींद आने लगी)
čekání děláje děláje mně spánek přicházet začal
Během čekání jsem usnul.

(B) *intazār karte-2 mujhe nīd āne lagī*. (इन्तज़ार करते - २ मुझे नींद आने लगी)

Tento starší způsob zápisu (B) poukazuje opět k podobnosti mezi hudební a jazykovou repetící. Jakmile čtenář dorazí k symbolu 2, dochází k opakování části textu (v tomto případě slova) bezprostředně přecházejícího tento symbol. Úplně stejně jako hudebník zopakuje určitou hudební frázi. Hudební a jazykové repetice mají dva společné rysy. Z většího celku vyberou pouze jednu menší část, kterou zdvojí. Ať se jedná o celek skladby nebo o celek věty. Druhou a ještě důležitější společnou vlastností je změna v rámci druhého opakování. V hudbě často skladatel přikazuje změnit sílu tónů nebo rytmus při opakování stejného úseku. V jazykové repetici je tomu analogicky. Podruhé zopakovaná repetící zopakovatelná jazyková jednotka bývá velmi často více či méně změněná.

Slovo **reduplikace** je odvozeno od latinského slova *duplicātus*, které lze přeložit jako zdvojený.⁵ Při zdvojení jsou z jedné jednotky učiněny dvě. Abychom nějakou změnu kvantity mohli nazvat zdvojením, musí si dva elementy vzniklé zdvojením být k nerozeznání podobné. Kdyby se druhý element lišil, nejednalo by se o zdvojení. Ke zdvojení je tedy nutná

² *Semantic Grammar of Hindi. A Study in Reduplication*, str. 6

³ *Český etymologický slovník*

⁴ *Hindī language course* str. 51

⁵ *Český etymologický slovník*

identita nebo velká podobnost. Proběhne-li v jazyce reduplikace, vznikne k nějaké reduplikovatelné jazykové jednotce duplikát, identický morfém nebo identické slovo.

A nyní se pokusíme stanovit to přiléhavější označení. V češtině se užívá slova duplikát. Tento pojem má mnoho společného s reduplikací. Duplikát je totiž identický se svým originálem. A není tomu tak jen v češtině. Podle Velkého anglicko-českého slovníku je možné z angličtiny slovo *duplicate* přeložit adjektivně jako „totožný“ a substantivně jako „duplikát/přesná kopie“. Stejně tak slovo reduplikace (zdvojení) vyvolává představu úplného napodobení originálu. V případě morfologické operace, kterou chceme definovat, však toto beze zbytku neplatí. Druhá část jazykové konstrukce, která je napodobením první, totiž zdaleka není vždy úplně identická (ať už v druhém slově jeden morfém chybí, nebo je navíc). Na nevhodnost mainstreamového označení reduplikace upozorňuje ostatně i Moravcsiková ve svém článku *Reduplicative constructions*.⁶ Označení kritizuje formulujíc definici této morfologické operace obecně. Z této pozice potřebuje zahrnout i ty případy, kdy se v některých jazycích určitá jazyková jednotka zopakuje více než jednou. Pojem reduplikace svádí k interpretaci, že se během ní může slovo nebo morfém pouze zdvojit a ne už ztrojit. Z těchto dvou důvodů je dle našeho názoru vhodnější používat označení repetice, jako nejobecnější označení této morfologické operace. Termín repetice nemá zavádějící konotace. I opakovaný úsek notového zápisu bývá podruhé hrán jinou silou, z mezzoforte se stane forte, a opakuje se buď celá skladba anebo pouze její část. Termín reduplikace si v této práci vyhradíme pro úplnou repetici, kdy obě dvě části zdvojeného výrazu jsou identické. Může se zdát, že se jedná o nepodstatnou terminologickou otázku, ale během úvah o lepším označení se ukázal charakteristický rys repetice.

2.2 Definice repetice

Na úvod této kapitoly se podíváme na problém, který souvisí s definicí repetice u zkoumaných autorů. Definice repetice je k nalezení pouze v několika pramenech. S termínem se většinou zachází tak, jako by byl intuitivně jasný. V mnoha člancích a kapitolách gramatik chybí bližší specifikace repetice, což poukazuje na neúplnou metodologii zkoumání. Důsledkem jsou nepřesnosti týkající se např. názvů kategorií repetice.

Dobrym příkladem je echová repetice. Dva typy názvů, užívané v různých studiích a gramatikách, se liší podle toho, co pojmenovávají:

---

⁶ *Universals of language*, str 300.

A. Echo words, Imitative words, Reciprocal copulative compounds, Word couples

B. Echo compounding, Partial reduplication

První typ názvů pojmenovává výsledek repetičního procesu. Druhý typ pojmenovává repetici jako morfologickou operaci samu. Nejenže se různí autoři přiklánějí k typu A nebo typ B, aniž by vysvětlili důvod k používání dané varianty, ale dokonce i v rámci klasifikace jednoho autora se vyskytuje míchání typů A a B. Například Shukla:

(1) Complete reduplication, (2) Partially identical pairs, (3) Partial reduplication, (4) Semantic reduplication, (5) Onomatopoeic reduplication, (6) Complete reduplication with an intervening morpheme.

V této klasifikaci patří (2) k typu A a ostatní k typu B.

My se v této práci přikláníme k pojmenování typu B, tedy k pojmenování morfologické operace. Klademe totiž důraz na proces vzniku zkoumaných slov. Soustředili-li bychom se pouze na výsledky morfologické operace, mohli bychom do klasifikace zahrnout i onomatopoická slova, což není v souladu s naší definicí.

Nyní přistupme k naší definici. Pro účely této práce existují dvě použitelné definice, jednak velmi obecná verze od Moravcsikové formulovaná v článku *Reduplicative constructions* a definice R. Singha formulovaná v článku *Reduplication in Modern Hindi and the theory of reduplication*. Naše definice vychází z obou těchto článků.

Moravcsiková ve své studii prezentuje, jak by měl vypadat popis repetice obecně, aby bylo možné její popis uplatnit na všechny jazyky. My se zabýváme pouze hindštinou, a proto se taková obecnost nehodí. Moravcsiková přesto učinila velmi důležité pozorování, z něhož zde vycházíme:

1. Pro repetici je příznačné, že změnou kvantity produkce řeči se mění význam.⁷

Jinými slovy, v případě repetice jednoznačně dochází k změně trvání slov a vždy se přitom změní význam. Repetice je tedy současnou změnou v trvání a významu jazykové jednotky. Dojde-li k prodloužení formy, a to i ke zdvojení bez změny významu, nejedná se o repetici.

Ve druhém bodě se Moravcsiková a Singh shodují:

---

⁷ Shmutí autora této práce strany 299 článku *Reduplicative constructions*

2. Oba autoři se shodují na tom, že slova jako *Papa* nebo *māmā*⁸ v sobě sice mají vzorec reduplikace, ale v případě těchto dvou slov neproběhl proces reduplikace, který se může realizovat jen na plnovýznamových slovech. „Pa“ stejně jako „mā“ význam sami o sobě nemají. Tímto bodem se zároveň vylučuje onomatopoická repetice, která nemá za následek změnu významu.

Zohlednivše tyto dva body formulujeme definici repetice takto:

Repetice je taková morfologická operace, která konkrétní kvantitativní změnou formy, totiž připojením formálně či sémanticky stejného slova nebo jeho rozpoznatelné části k původnímu plnovýznamovému slovu, mění význam původního slova.

Z této definice vyplývá pro kategorizaci repetice zásadní věc. V gramatikách se často objevují konstrukce, které bývají nejčastěji označovány jako onomatopoické. Jedná se například o slova jako „*ṭap-ṭap*“ (kapot deště), „*gaṛgaṛāhaṭ*“ (rachot, hřmění), která na první pohled vypadají, jako by vznikla pomocí repetice. Právě díky podobné povrchové struktuře bývají v gramatikách zařazována do kapitol, které probírají repetici nebo reduplikaci. Při bližším zkoumání však zjistíme, že jejich podobná struktura vznikla jinými procesy. Tato práce se zabývá pouze slovy, která vznikla procesem repetice. Vzhledem k její definici sem onomatopoické konstrukce nepatří, protože na neexistujících slovech (*ṭap*, *gaṛ*) se nemůže tato produktivní morfologická operace uplatnit. Více bude k těmto konstrukcím řečeno v kapitole 6.

2.3 Teorie prototypů

V tomto oddíle se budeme zabývat nutností zavést do úvah o repetici v hindštině teorii prototypů, která pomůže s řešením některých problematických oblastí kategorizace druhů repetice. Zdá se, že žádný ze zmíněných autorů doposud neprobíral repetici v hindštině z tohoto hlediska. Na klasifikaci repetice v Tamilštině aplikoval tento přístup Hons ve své práci *Reduplicative Constructions in Tamil* (str. 8).

---

⁸ „papa“ je příklad Moravcsikové a „māmā“ je Singhův příklad.

2.3.1 Nastínění teorie prototypů

Tento lapidární úvod slouží pouze ke zdůraznění těch rysů teorie prototypů, které považujeme pro tuto práci za relevantní. Zájemce o hlubší pochopení tímto odkazujeme na dva vynikající úvody: *Ženy, oheň a jiné nebezpečné věci* od G. Lakoffa a *Linguistic categorization* od J.R. Taylora.

Začněme konkrétním příkladem z Danešova článku *The relation of centre and periphery as a language universal*. V češtině máme celkem jasně stanovené kategorie slovotvorných postupů. Dva z nich jsou skládání, neboli spojování dvou kořenů, a derivace neboli odvozování nových slov od kořenů pomocí derivačních sufixů. Do první kategorie patří například slovo „modrobílý“ (lexikální kořeny „modr“ a „bíl“ spojené konektorem –o-) a do druhé například zvonář (kořen „zvon“ a derivační sufix „-ář“). Zdá se, že není problematické stanovit, které slovo patří do které skupiny. Existují však taková slova, u nichž si tak jisti nejsme. Ve slově „zeměpis“ je složité určit, zdali je „pis“ derivačním sufixem nebo lexikálním kořenem. Sice se neuvádí jinde než jako sufix několika kořenů, což by mluvilo spíše pro přiřazení k derivačním sufixům, ale na druhou stranu není zdaleka tak produktivní jako ostatní derivační sufixy, což ho z této kategorie spíše vyřazuje. Do kategorie skládání toto slovo taky nemůžeme zařadit, protože „pis“ není kořenem v češtině. Daneš v článku říká, že bychom měli připustit, že slovo zeměpis je z hlediska mechanismu svého vzniku někde na hranici dvou jasných kategorií skládání a derivace a že má částečně vlastnosti obou.

Souhlasíme-li s Danešem, připouštíme zároveň, že klasická kategorizace dostatečně neodpovídá realitě jazyka. Aristotelský způsob kategorizace (jak ho nazývá Lakoff i Taylor), v němž členové kategorie do ní buď patří, nebo ne, se stává neudržitelnou. Existuje mnoho přechodných jevů, které jsou na hranici kategorií. O tom nejlépe svědčí Labovův experiment⁹, který ukázal, že na první pohled tak konkrétní lexikální jednotky jako *cup*, *bowl*, *vase* v angličtině mohou mít přechodné členy. Labov například ukazoval respondentům řadu obrázků předmětů vybrané ze škály obrázků, na jejímž jednom konci byl typický hrneček s ouškem a na druhém široká miska bez ouška. Pokud šlo o klasifikaci krajních obrázků, mluvčí se bezvýhradně shodli. Pokud šlo o klasifikaci obrázků uprostřed škály (miska s ouškem/hrneček bez ouška...) mezi mluvčími nedošlo ke shodě a klasifikace byla velmi různorodá. Jinými slovy se ukázalo, že některé předměty reálného světa nemají jedno pravé jméno samy o sobě, ale že se na jeho utváření podílí mluvčí, kteří se ve svém názoru mohou lišit. Je velmi důležité, že Labovovo tvrzení není založené na lingvistické intuici nebo introspekci, ale na

---

⁹ Boundaries of Words and their Meaning (*Fuzzy grammar*, str. 67-89)

empirickém výzkumu. Aristotelské pravidlo vyloučení třetího se tak stává neudržitelné a zároveň s jeho opuštěním bychom se měli vzdát i pojetí diskrétních hranic kategorií. Podle Aristotela totiž každý předmět buď je anebo není členem kategorie. Jak by si ale poradil s hybridy na pomezí misky a hrnku z Labovova experimentu nebo se slovem zeměpis bohužel není známo.

Dalším důležitým aspektem kategorizace, který popsala E. Roschová¹⁰, je lidský sklon chápat některé členy kategorií jako reprezentativnější než jiné. Tyto reprezentativnější členy byly nazvány prototypy:

„By prototypes of categories we have generally meant the clearest cases of category membership defined operationally by people's judgments of goodness of membership in the category.“¹¹

Konkrétním příkladem je kategorie ptáků, v níž je vrabec lidmi chápán jako reprezentativnější člen než kiwi nebo pštros. Roschová provedla řadu empirických experimentů, na jejichž základě formulovala, co je to prototyp. V jednom z nich se měřil reakční čas. Respondenti hodnotili tvrzení typu „*předmět X patří do kategorie Y*“ jako pravdivé nebo nepravdivé. Jednoznačně se ukázalo, že respondenti reagovali rychleji s pozitivní odpovědí v případě, že šlo o prototypický předmět, což prokazuje důležitost prototypičnosti v kognitivním aparátu člověka.

Lze namítnout, že její psychologické experimenty nemají dostatečnou výpovědní hodnotu, protože odhalila pouze tendenci, které podléhají lidé, což nám neříká nic o kategoriích obecně. Jenomže ani jazykové kategorie nejsou ničím objektivně existujícím, nýbrž jsou způsobem, jak si lidé stanovili, že budou chápat určité podobné skupiny jazykových jevů. Různé pohledy na velmi základní složku většiny gramatik – kategorizaci slovních druhů – jsou toho důkazem. Slovní druhy se mohou stanovit na základě sémantických/ gramatických/ pragmatických hledisek. Například Dixon ve svém známém článku *Adjective classes in typological perspective* tvrdí, že všechny jazyky mají adjektiva¹², zatímco Dryer ve svém článku *Are Grammatical Relations Universal?* zpochybňuje, že jazyk s uzavřenou třídou pěti adjektiv podobných základním adjektivům v angličtině má adjektiva stejně jako angličtina se svou velkou otevřenou třídou adjektiv.¹³

---

¹⁰ Principles of categorization (*Fuzzy grammar str. 91-108*)

¹¹ Tamtéž str. 98.

¹² Adjective classes in typological perspective, str. 1

¹³ Are grammatical Relations Universal, str. 119

E. Roschová experimentálně dokázala, že lidé vnímají kategorie jako prototypické a že není žádného důvodu vyjímát lingvistické kategorizace jazykových jevů, v jejichž klasifikaci panuje podobná shoda, jaká se ukázala v Labovově experimentu.

Nyní shrneme tři důležité rysy prototypové kategorizace, které jsou pro tuto práci zásadní:

1. Existují přechodné jevy, které mohou patřit do dvou kategorií zároveň.
2. Kategorie nemají ostré hranice.
3. V kategoriích jsou více a méně reprezentativní členy.

Na závěr tohoto stručného nástinu je důležité zmínit velmi jasnozřivou poznámku P. Nováka:

„Jakákoliv klasifikace, jakkoli přesná, podrobná atd., nemá svou vnitřní hodnotu: její raison d'être tkví v jejím užití, v tom, co užitečného, podstatného, zajímavého atd. lze říci o skupinách jevů touto klasifikací vydělených.“¹⁴

Naše kategorizace je dalším z dlouhé řady konstruktů, který jsme vytvořili jen proto, abychom se dozvěděli více o zkoumaném jevu repetičních výrazů. Tyto kategorie jsou umělé, a jestli tvrdíme, že mají nějaké vlastnosti, je tím míněno pouze to, že tyto vlastnosti patří členům této kategorie a to obzvlášť těm prototypickým. Byly stvořeny jen za tím účelem, aby umožnily nahlédnout repetici ve větší komplexnosti, která je potřebná lidskému rozumu, jenž se potřebuje vyznat v mnohosti všech jednotlivostí.

2.3.2 Aplikace teorie prototypů při kategorizaci hindské repetice

Výsledků, kterých dosáhli akademici zabývající se teorií prototypů, využijeme v této práci následovně. Každá kategorie repetice bude obsahovat dva hlavní body:

1. Strukturní hledisko

V tomto oddíle bude nejdůležitější stanovit po formální stránce proces vzniku prototypického člena. Jinými slovy, popsat nejtypičtější proces vzniku repetičního výrazu ze samostatného slova. Popisem tohoto procesu se ukáže i prototypický člen této kategorie jako výsledek morfologické operace.

---

¹⁴ *Lingvistika a jazyková realita: výběr z díla*, str. 81

2. Sémantické hledisko

V tomto oddíle se pokusíme stanovit prototypické sémantické posuny, které souvisí s konkrétní změnou formy podle bodu 1.

Tím, že hledáme prototypické změny formy slova a prototypické sémantické posuny v žádném případě nerezignujeme na možnost kategorizovat a popsat všechny druhy repetice. Pouze měníme způsob definice. Stejně jako v klasickém (Aristotelském) přístupu popíšeme nejdůležitější rysy a vlastnosti každého druhu. Ale vždy si zároveň budeme vědomi toho, že jsme kategorii nepopsali vyčerpávajícím způsobem, nýbrž že jsme popsali prototypický člen, jemuž bude většina ostatních členů kategorie strukturně k nerozeznání podobná. Vždy se však budou vyskytovat případy, které do této kategorie spadají, přestože jsou odlišné od prototypu. V následujících kapitolách prokážeme na konkrétních případech užitečnost tohoto způsobu uvažování, který řeší některé problémy související s kategorizací repetice v hindštině.

2.3.3 Výhody plynoucí z nahrazení klasické kategorizace kategorizací prototypovou

V těchto příkladech už vycházíme z konkrétních problémů, na něž jsme narazili při klasifikaci repetice v hindštině. Pro čtenáře neobeznámeného s touto tematikou bude lepší si nejdříve projít jednotlivé typy repetice a poté se vrátit k této kapitole.

(A) Agnihotri a zbytkové kategorie

Takzvané zbytkové kategorie bývají součástí mnoha kategorizací¹⁵. Určité jevy, které z hlediska diskrétních kategorií nikam nepatří, jsou zahrnuty do společné skupiny. Tento přístup je způsobem pojmáním hranic jako pevně dané přímky. Zbytkové skupiny jevů jsou však z hlediska metodologického vymezeny poněkud nešťastně. O jevech do této skupiny zařazených se nedozvídáme nic jiného, než že se nehodí do ostatních skupin.

Prototypické pojmání kategorií naproti tomu nabízí možnost, jak tyto jevy inkorporovat do ostatních skupin, a také umožňuje částečně popsat jejich vlastnosti. To, že se ve všech ohledech neshodují s prototypickým členem, není na škodu, jakmile si ujasníme strukturu našich uměle vytvořených kategorií. Konkrétním příkladem je Agnihotriho popis

---

¹⁵ Například částice v češtině. V *Příruční mluvnici češtiny* (str. 358) se píše: „Částicemi se v české lingvistické tradici rozumí **velmi různorodá** skupina neohebných výrazů se **synsémantickým významem**.. (zvýrazněno námi) Slova v této skupině zařazená mají kromě neohebnosti pramálo společného.

kategorie „*Partial reduplication*“, kterou my nazýváme echová repetice (kap. 3). Představuje proces vzniku člena této kategorie takto¹⁶:

(X) <----> (X-X')

Condition: the first consonant of X is replaced by v- in X'.

Po vypočtení několika příkladů (např. *cāy-vāy*) uvádí alternativu tohoto procesu pro slova začínající na vokál. Na konci popisu této kategorie se však dozvídáme to, že jsou některá slova, která nepatří do této kategorie a neprokazují žádný vzorec vytváření. Vytváří tedy zbytkovou kategorii. Podle Agnihotriho jsou to jedinečné výjimky, které se mluvčí musí naučit z paměti. Jako konkrétní ukázkou z této skupiny zbytkových slov uvádí autor například slovo *jhūṭh-mūṭh*. Je zvláštní, že Agnihotri vůbec nezdůvodňuje, proč tato slova uvádí zrovna pod hlavičkou této skupiny. Tvrdí sice, že nikam nepatří, ale přesto je uvádí zrovna v této kategorii. Na první pohled je jasné, že slovo *jhūṭh-mūṭh* se tolik neliší od ostatních členů kategorie „*Partial reduplication*“. Toto slovo totiž vzniklo stejnou repetiční operací, jen substituční konsonant je jiný. Proč Agnihotri zařazuje tuto lexikální jednotku do zbytkové skupiny, kterou se student musí naučit? Odpověď je nasnadě: Agnihotri chápe kategorie diskrétně a jakmile se jakékoliv slovo lehce liší, nesmí do té skupiny patřit.

(B) Smékal a echová slova

Smékal ve své studii dělí kategorii „*Echo compound*“ (3. The C-Type) na čtyři základní strukturní typy. Jeho první konkrétní příklad slova patřícího do této kategorie však nespadá ani pod jeden z těchto typů. Výraz *acchā-bicchā* se ze strukturního hlediska nachází na pomezí dvou podtypů a kombinuje jejich charakteristické rysy. Druhý element tohoto výrazu (*bicchā*) jednak mění vokál (**a** na **i**) a jednak přidává jeden konsonant (**b**). Smékal sice nikde výslovně nepíše, jestli je jeho kategorizace klasická nebo prototypová, ale z jeho snahy vyčerpávajícím způsobem roztrždit každou kategorii do mnoha podtypů je patrné, že se snaží pro každé slovo vytvořit další podtyp, do kterého je možné jej zařadit. Jeho snaha tak odpovídá spíše klasickému přístupu, v jehož rámci se pro každý další výskyt výrazu byť lehce odlišného od prototypu hlavní kategorie vytváří nový podtyp. Domníváme se, že Smékalova kategorizace je klasická, a proto by slovo *acchā-bicchā* nepatřilo pod žádný podtyp

¹⁶ *Hindi - An essential grammar*, str. 112

kategorie „*Echo compound*“ a tím pádem bychom ho museli vyloučit z této kategorie nebo bychom museli vytvořit další podtyp. Mnohem snazším řešením je podle našeho názoru chápání kategorií pomocí prototypové teorie, čímž nám žádný problém nevznikne. Výraz *acchā-bicchā* by se tak nalézal na hranici dvou podtypů, patřil by do kategorie „*Echo compound*“, což by v rámci teorie prototypů nepřestavovalo žádný problém. Zároveň bychom nemuseli pro každou jednotlivou výjimku lehce odlišnou od prototypu vytvářet nový podtyp hlavní kategorie.

2.3 Struktura dalších kapitol

Každá kapitola popisující jednotlivé druhy repetice je rozdělena do několika bodů:

0. Název

Tento bod obsahuje jednak název, který jsme pro tento typ repetice stanovili, jednak názvy různých lingvistů, které více či méně odpovídají tomuto druhu repetice.

1. Reference

Tento bod je věnován informaci o hloubce zkoumání každého typu repetice v jednotlivých pramenech. Tento bod slouží k tomu, aby si čtenář rychle dohledal konkrétní strany v jednotlivých gramatikách a zároveň si udělal obrázek, jak moc je na daný typ brán zřetel. Vycházeli jsme z těchto knih a článků:

Rama Kant Agnihotri- *Hindi - An essential grammar*.

Annie Montaut – *A grammar of hindi*

Yamuna Kachru – *Hindi*

S.H. Kellogg - *A grammar of the hindi language*

Vincent Pořízka - *Hindština (Hindī language course)*

Shalingram Shukla - *Hindi Morphology*

Odolen Smékal - *The Reduplicative Formations and Semantic Pairs in Hindi*

2. Obecně o kategorii

3. Strukturní hledisko

viz kap. 2.3.2

4. Sémantické hledisko

viz kap. 2.3.2

5. Poznámky ke kategorii

Pod tímto bodem jsou uvedena zajímavá pozorování, která souvisí s určitým typem repetice. Tento bod není nutnou součástí každé kategorie.

Příklady

Všechny jsou vzaté ze studovaných knih a gramatik. Na druhém řádku příkladů uvádím vždy slova z našeho korpusu.

3. ECHOVÁ REPETICE

(Echo words, Echo compounding, Imitative words, Reciprocal copulative compounds, Partial reduplication, Word couples)

3.1 Reference

Pro popis echových výrazů je nejdůležitější článek A.M. Singha *On echo words in Hindi*. V článku je úvod ke zkoumanému jevu, mnoho odkazů na lingvisty, kteří se echovými výrazy v hindštině zabývali, a kategorizace vlastního korpusu s příklady.

Další lingvisté, kteří popisují echové výrazy, je uvádí jakou součást ostatních kategorií reduplikace. Kellogg tento jev zblízka nerozebírá, pouze uvádí příklady (str. 366). Smékal (1979 str. 36-45), Shukla (str. 365-366) a Montaut (str. 160-162) zahrnují tento typ do svých výčtů kategorií reduplikace se stručnou charakterizací. V. Pořízka si echových výrazů všimá a uvádí příklady, ale nevytváří pro ně zvláštní kategorii (v *Hindi language course* jsou tato slova součástí dvou kvazi kategorií). Y. Kachru zmiňuje kategorii *Echo compounding* (paragraf 5.4.3.), ale zahrnuje do ní pouze typ 3.3.1. Agnihotri nazývá proces vytváření echových výrazů *Partial reduplication* (paragraf 15.2) a velmi stručně vysvětluje jejich sémantiku.

3.2 Obecně o echové repetici

A.M. Singh tvrdí, že echové výrazy se v psaném jazyce nevyskytují zdaleka tak často jako v jazyce mluveném. Proto byla většina jeho dat vyexcerpována z mluveného jazyka. V literatuře se echových výrazů užívá k dokreslení koloritu převážně v dialogích. Singh se domnívá, že echové výrazy jsou v *Modern standard Hindi* jazykovou interferencí z dialektů.¹⁷ Náš vlastní korpus toto Singhovo tvrzení nepotvrdil. Z 350 slov se echový výraz vyskytl 42krát. Excerptovali jsme pouze z psaného jazyka a výskyt není nijak signifikantně nízký.

Echová slova jsou dalším typem repetice, který je problematický z hlediska diskrétní kategorizace. Uvádíme všechny základní strukturní typy, ale varianty jsou ve skutečnosti mnohem rozmanitější a vzájemně se kombinují. Slovo *pūch-tāch* patří do dvou podtypů (3.3.1 a 3.3.2), protože při jeho vzniku došlo k zaměnění konsonantu i vokálu. Nebo slovo *kabhī-kabhār* je v gramatikách uváděno jako echový výraz, ačkoliv alternace v rámci echového slova je velmi netypická (mění se druhý vokál kmene a přidává se „r“). Buď můžeme pro každé další slovo vytvořit novou podkategorii, nebo můžeme vybrat nejtypičtější rysy prototypických členů a připustit, že jsou slova, která si z různých podkategorií půjčují jejich rysy, které kombinují, a nebo dokonce přidávají vlastní. Vybrali jsme si druhý přístup, a proto říkáme, že slovo *kabhī-kabhār* je méně prototypickým členem kategorie echové repetice.

3.3 Strukturní hledisko

Echovou repeticí vznikají **echové výrazy** sestávající ze dvou částí. První část (báze) je **plnovýznamové slovo**, druhá část (reduplikant) je jeho ozvěnou bez lexikálního významu, někdy také nazývaný **echový morfém**.¹⁸ Ozvěna se vytváří substitucí jedné či více hlásek nebo elizí hlásky z plnovýznamové části a nikdy se nevyskytuje samostatně. Ve většině případů se nahradí pouze jedna hláska. Existují tři hlavní způsoby transformací plnovýznamového slova v echový výraz:

---

¹⁷ *On echo words in Hindi*. str. 186

¹⁸ Od počátku je důležité odlišit dva termíny – **echové slovo** a **echový výraz**. Echový výraz označuje obě dvě složky najednou – plnovýznamovou a echovou. Echové slovo je ta část echového výrazu, která nemá lexikální význam. Termín echový výraz je tak nadřazen termínu echové slovo. Bohužel se v již ustálené terminologii mluví o celém výrazu jako o echových slovech, což může zapříčinit zmatek.

3.3.1 Nahrazení konsonantu

Echové morfémy vytvořené nahrazením prvního konsonantu kmene (plnovýznamového slova) jiným konsonantem. Když plnovýznamové slovo začíná na vokál, substituční konsonant se mu předřadí. Echový morfém následuje za plnovýznamovým slovem.

$/(C) x / \rightarrow /(C) x (C_1) x /$

C = jakýkoliv konsonant, x = zbytek kořene (bez C), C₁ = substituční konsonant

cāy-vāy

čaj ECHO

čaj a ostatní nápoje

pānī-vānī

voda ECHO

voda a ostatní tekutiny

loṭ -poṭ

válet se ECHO

válející se (někdo v horizont. pozici)

bās -vās

bambus ECHO

bambus a podobná křoviska

taṛāk-phaṛāk

třesk ECHO

bum-prásk

ṭeṛhī-meṛhī

křivá ECHO

křivolaká/pokroucená/zamotaná

C₁ je nejproblematictější částí tohoto vzorce.

A.M. Singh uvádí, že C₁ může být **v, m, s**.

S. Shukla tvrdí, že vkládaný vokál může být **v** nebo před zadními zaokrouhlenými vokály **v** odpadá (*ghūr-ūr*).

A. Montaut tvrdí, že C₁ je většinou **v**. Ale jsou možné i jiné případy. Hindština byla podle ní ovlivněna buď paňdžábštinou v těch případech, kdy C₁ je **ś**, nebo garhválštinou v těch případech, kdy C₁ je **h**. Sama však připouští v kapitole příznačně nazvané *Other sound change in the second unit*, že C₁ mohou být i jiné hlásky - **t,p,b,m, kh**.

Smékal uvádí jako C₁ **v,b,p,s,m**, které označuje za nejhojněji se vyskytující. Avšak ve svém korpusu uvádí slova, ve kterých je substituční konsonant i **th,ph,dh,g,t,jh**.

V. Pořízka a Agnihotri poukazují pouze na případy, kde je substitučním konsonantem **v**.

Y. Kachru v souladu s ostatními charakterizuje C₁ jako **v**. Zároveň podotýká, že v SV Biháru to může být **ph**.

R. Singh uvádí **v,f,s**.

Na základě našeho korpusu, který byl vyexcerpován pouze z psané hindštiny, není možné rozhodnout, která gramatika nebo článek se nelépe popisuje typy skutečných substitučních konsonantů typu 3.3.1. V našem korpusu se vyskytly tyto C₁ - **t, b, ph, v**. Jediná možnost je shromáždit přesvědčivý korpus mluveného jazyka a spočítat výskyty jednotlivých

substitucí. Singh tvrdí, že echové výrazy vnikají do hindštiny z dialektů. To potvrzuje i A. Montaut, která dokonce pojmenovává konkrétní jazyky, velmi podobné hindštině, které na ni mohou mít vliv, a být tak zdrojem echových výrazů. Jestli tomu je opravdu tak, že substituční konsonant se liší podle dialektu nebo jazyka, kterým vládne určitý mluvčí, dalo by se vysvětlit, proč v různých korpusech různých lingvistů panuje taková neshoda. Ta by se pak ukázala pouze jako rozdíl oblastí, které lingvisté studují. Všichni se shodují na hlásce **v**, kterou považují za nejhojněji se vyskytující substituční konsonant.

Vezmeme-li v potaz dvě věci, totiž že známe vzorec tvoření echových výrazů a že se tento typ repeticity nejčastěji uplatňuje v mluveném jazyce, přestane být tak důležité, které konsonanty jsou ty substituční. Když si uvědomíme, že korpus živého mluveného jazyka je mnohonásobně větší a gramatickým normám méně podléhající než korpus textový, nepřijde nám už tak divné, že mnoho předních lingvistů zaznamenalo mnoho různých variant, které se moc neshodují. Podle jednoznačného vzorce, který je jedinečný a nepřekrývá se z žádnou skupinou slov nebo s výsledky morfologických operací, jsme většinou schopni určit, co je echový výraz a co ne. Pro prototypickou definici tohoto typu není tolik důležité, která hláska je substitučním konsonantem.

3.3.2 Nahrazení vokálu

Echové morfémy vytvořené nahrazením prvního vokálu kmene jiným vokálem. Echový morfém následuje za plnovýznamovým slovem.

$/C(V)X / \rightarrow /C(V)X C(V_1)X /$
 V= jakýkoliv vokál, V_1 = substituční vokál

<i>bhīr-bhār</i> dav ECHO nával/tlačence	<i>cup-cāp</i> ticho ECHO potichoučku	<i>bec -bāc</i> prodávat ECHO prodej a vše kolem toho
<i>ṭūṭ -ṭāṭ</i> škoda ECHO zničení/rozbití	<i>bhole-bhāle</i> naivní ECHO naivní/natvrdlý	<i>bhūn-bhān</i> péči ECHO péči/připravovat jídlo

Podle A. M. Singha je V_1 buď **ā** nebo **ū**. Je jediný, kdo se detailně věnuje vyjmenování substitučních vokálů.

O. Smékal tvrdí, že nejfrekventovanější V_1 je **ā**.

Pro A. Montaut a S. Shuklu je tento typ změny zahrnut do kategorie popisující jiné než základní typy echových výrazů. Nevěnují se blíže jeho dalšímu dělení.

V. Pořízka a Agnihotri o echových výrazech tohoto typu mlčí.

Y. Kachru tato slova zahrnuje do jiné nedostatečně diferenciované skupiny *Partial reduplication*.

V našem korpusu se jako V₁ objevilo čtyřikrát ā, jednou ā̃ a jednou u. Souhlasíme se Smékalem s tím, že se nejčastěji vyskytuje ā.

3.3.3 Elidování konsonantu

Echový morfém vytvořený vynecháním prvního konsonantu kořene. Echový morfém předchází plnovýznamovému slovu.

/Cx/ → /x Cx/

C je elidující konsonant x je zbytek slova

aṛos -paṛos

ECHO sousedství

sousedství/blížkost

ās -pās

ECHO vedle

kolem

āmne-sāmne

ECHO před

přesně před

ird -gird

ECHO kolem

kolem dokola

atā -patā

ECHO adresa

místo pobytu

ine -gine

ECHO spočítaný

několik/někteří

A.M. Singh, V. Pořízka a O. Smékal uvádí tento typ jako zvláštní kategorii. S. Shukla a A. Abbi uvádí tento typ spíše jako poznámku k ostatním větším kategoriím s příklady.

3.4 Sémantika echové repetice

Většina lingvistů se shoduje v tom, že echové výrazy označují věci podobné a blízké plnovýznamovému slovu, které je součástí celého výrazu. Takto *cīnī-vīnī* znamená cukr a další sladké věci, nebo *cāy-vāy* znamená čaj a jiné nápoje. Echový morfém by se tak dal považovat za variabilní vázaný morfém sémanticky analogický k latinskému „*et cetera*“ nebo sanskrtskému „*ityādī*“ znamenající „a tak dále“.¹⁹ Toto je nejzákladnější význam echových výrazů, protože je takto charakterizován ve všech studovaných člancích a gramatikách.

¹⁹ *A grammar of the hindi language* str. 366

Jsou tu ale i další významy, které se objevují jen u některých lingvistů. A.M. Singh přidává další možný sémantický rys, který nazývá „*a kind of generality*“. Z jeho článku dostatečně jasně nevyplývá, jak se liší tento sémantický rys od výše zmíněného „*et cetera*“. S. Shukla uvádí, že echové výrazy tvořené jinak než podle vzorce 3.3.1 přidávají ke slovu sémanticky důraz a intenzitu. *bhīr-bhār* neznamená tedy dav a podobné věci, ale velký dav.

A. Montaut přidává další dva možné sémantické posuny, které spíše doplňují a rozvíjejí ten základní. Transformaci plnovýznamového slova v echový výraz odpovídá sémantická změna, která rozostří význam původního plnovýznamového slova: *thaṇḍ-vaṇḍ* - chlad a špatné počasí. Druhou možnou sémantickou změnou je posun k ironii. Celý echový výraz tak znamená něco jako x „a ostatní podobné pitomosti“: *ātmā-vātmā* – duše a podobné blbosti. Ironické echové výrazy zmiňuje i R. Singh. Mluví zvláště o jménech bohů, která podstupují echovou repetici: *bhagavān-vagavān* – bláznivé věci jako Bůh.

3.5 Poznámky k echové repetici

Do celkového výčtu jsem nezařadil jednu kategorii z článku *On echo words in Hindi*. Jedná se o echové výrazy, ve kterých začíná plnovýznamové slovo skupinou konsonantů. V takovém případě plnovýznamové slovo zůstává nezměněno a předřadí se mu skupina **vV**, kde malé v je hláska v a velké V je **u,i** nebo **a**. Např. *skūl-vuskūl* – škola a takové věci.

Tuto kategorii jsme do výsledného výčtu nezařadili, protože se jako zvláštní definovaná kategorie objevuje pouze v tomto článku. O. Smékal má drobnou poznámku²⁰, že takováto slova existují. Nikdo jiný si tohoto jevu nevšiml.

O. Smékal zaznamenal slovo *ṭhāt-bāṭ*. Obě dvě složky výrazu mají svůj vlastní význam. Jsou to dvě plnovýznamová slova. *ṭhāt* znamená pompa a *bāṭ* znamená způsob/váha. Smékal navrhuje chápat toto slovní spojení jako echový výraz vzhledem k významu celku. Tím pádem by *bāṭ* bylo pouze echové slovo bez vlastního významu. Připouští, že k úplnému pochopení tohoto výrazu by bylo potřeba slovo analyzovat z pohledu jeho historického a sémantického vývoje. Tento typ jsme nezařadili do hlavního výčtu, protože není dosud dostatečně prozkoumaný.

---

²⁰ *The Reduplicative Formations and Semantic Pairs in Hindi* str. 37

A.M. Singh poukazuje na zajímavý fenomén, který se váže k echovým výrazům vytvořeným ze sloves. Nesmíme si je plést se složenými slovesy. Fungují jako jedna syntaktická jednotka. Obě slovesa jsou časovaná. Autor dokonce tvrdí, že echová slova podstupují změnu z nekausativních tvarů v tvary kausativní:

paṛhnā-varṛhnā → *paṛhānā-varṛhānā* → *paṛhvānā-varṛhvānā*

A. Montaut cituje jeden příklad, v němž echovou repetici podstupuje spojka *lekin*. Těžko si představit sémantický posun, kterým by mohla projít spojka, která by byla echově zopakovaná. V tomto případě ale není *lekin* použito jako spojka, ale zastupuje množinu odmítavých vět.

koī lekin-vekin nahī

nějaký ale ECHO NEG

Montaut: There is no but. (You can't refuse.)

Žádné ale!

4. REDUPLIKACE (úplná repetice)

(Full reduplication, Simple repetition, Reduplication of entire word, Complete reduplication)

4.1 Reference

Nejobvyklejší typ repetice v hindštině je reduplikace neboli úplná repetice. Asi právě proto je mu v gramatikách věnováno nejvíce prostoru. Nejdetailnější rozbor reduplikace provedla A. Abbi ve své studii *Semantic Grammar of Hindi*. Její práce je založena na generativní sémantice. Z tohoto pohledu se my reduplikaci nevěnujeme, ale mnohá pozorování, která provedla Abbi, je možné srozumitelně formulovat, i když vynecháme generativistický rámeček. Shukla uvádí od každého slovního druhu množství příkladů, které doprovází výkladem jejich sémantiky (str. 127–141). A. Montaut rozděluje tento gramatický jev podle úrovně gramatikalizace a zároveň formuluje některé trefné poznámky (str. 157-160). O. Smékal vytváří zvláštní kategorii, ve které směšuje více kritérií dohromady - 4. The D type– Simple repetition. Právě díky tomu se o reduplikaci moc nedozvídáme (1979 str. 45–54). Pořízka (str. 279-280) a Agnihotri (str. 111-112) uvádí krátké výčty se stručným popisem. Kachru tento nejčastěji se vyskytující typ vůbec nezahrnuje do svého výčtu.

4.2 Obecně o reduplikaci

Reduplikace je zdvojení dvou plnovýznamových slov, která má na rozdíl od ostatních typů repetice širší rozsah sémantických posunů. Vyskytuje se zdaleka nejčastěji, a proto je vlastně nejtypičtějším představitelem repetice. Z 350 slov v našem korpusu do této kategorie spadá 179 položek. Kvůli své četnosti zapříčinila reduplikace to, že je repetice někdy chápána primárně jako fonologický proces, protože obě dvě části reduplikovaného sousloví²¹ jsou foneticky identické. Zdá se, že mluvčí neberou obě slova jako jednu jednotku, protože podle Shukly má každé slovo zvlášť svůj přízvuk.

4.3 Strukturní hledisko

Plnovýznamové slovo podstoupí proces reduplikace a vznikne reduplikované sousloví. Obecný vzorec je v tomto případě velmi jednoduchý:

$/X/ \rightarrow /XX/$

x je plnovýznamové slovo

ghar-ghar

dům dům
každý dům

ek -ek

jeden jeden
každý (jeden)

jagah-jagah

místo místo
všude

rom-rom

chlup chlup
každý chloupek

sabere-sabere

ráno ráno
brzo ráno

roz-roz

den den
každý den

4.4 Sémantika reduplikace

Tuto velkou skupinu sousloví, která všechny vznikají stejným morfologickým procesem, lze dále rozdělit na určité druhy podle sémantických hledisek. K detailnějšímu rozlišení poddruhů reduplikace přistupují Shukla, Montaut, R. Singh a A. Abbi poněkud odlišně. Ostatní autoři nerozpracovali hlouběji další kategorizaci. Popíšeme přístupy všech čtyř, abychom demonstrovali, jak je tento nejčastější typ repetice nejednotně analyzován.

---

²¹ Používáme termín sousloví pro takové jednotky jazyka, které se skládají z více než jednoho slova. „baṛī“ označíme jako slovo, „baṛī-baṛī“ označíme jako sousloví.

4.4.1 Shukla

Shukla dělí slova podle slovních druhů a pro každý z nich určuje možné sémantické posuny, které mohou určité skupiny podstoupit. Schéma vypadá takto:

- (a) podstatná jména (*ghar-ghar/ dům-dům*) – distributivnost, rozmanitost, výlučnost, důraz
- (b) zájmena (*kuch-kuch/ něco-něco*) – distributivnost
- (c) slovesa (*mar-te-mar-te/umírají-umírají*) - nepřetržitost/opakování
- (d) příslovce (*dhī-re-dhī-re/pomalú-pomalú*) – důraz, distributivnost
- (e) adjektiva (*harī-harī/zelený-zelený*) – distributivnost, opakování, důraz

4.4.2 Singh

R. Singh v rámci své pozdější teorie *Whole word morphology* nevydělává zvláštní morfologickou operaci podobnou reduplikaci, přestože se jí dříve zabíral. Je přesvědčený, že rozdíly v sémantice jsou zapříčiněny hlavně odlišnými vstupy do morfologické operace. Stěžejním rozdílem je pro něj kategoriální rozdíl slovního druhu. Pro každý z nich navrhuje jiný sémantický posun.

- (a) Podstatná jména (*nagar-nagar/ město-město*)

Sémantika reduplikovaných substantiv osciluje od deminutivizace až po pluralizaci, ale nejzákladnějším významem je podle R. Singha distributivnost.

- (b) Adjektiva (*barī-barī/ velký-velký*)

Nejzákladnějším sémantickým posunem je pro adjektiva důraz. Jednou z možných interpretací je také přibližnost výsledného významu: *harī-harī sārī* – zelenkavé sárí, ~~velmi zelené-sárí~~.

- (c) Přítomné přičestí sloves (*pī-te-pī-te/ pijí-pijí*)

Sémantický posun přidává význam trvání. Dalšími možnými interpretacemi jsou opakování, kauzalita, simultánnost...

- (d) Zájmena (*ū-par-ū-par/ nahoře-nahoře*)

Distributivní interpretace sémantického posunu není v případě zájmem možná. Jediná, která zbývá, je důraz.

4.4.3 Montaut

Montaut přistupuje k dalšímu dělení sémantiky reduplikace jinak. Vytváří tři druhy:

1. Lexikalizace (*jagah-jagah*/ místo-místo)
2. Gramatikalizovaná reduplikace: význam distributivnosti (*ek-ek*/ jeden-jeden)
3. Nižší stupeň gramatikalizace: intenzita (*bhīgī-bhīgī*/promočené-promočené)

Způsob kategorizace, který vytvořila Montaut, je vytvořen podle jiných kritérií a vypovídá o repetici něco důležitého. Reduplikace jako produktivní morfologická operace existuje v indickém jazykovém svazu od nejstarších fází vývoje²². Můžeme proto najít repetiční výrazy, které jsou ustálenější a užívanější než jiné. Liší se mírou gramatikalizace. Je to dobře vidět na první kategorii, do níž patří taková sousloví, která vznikla reduplikací a existují už jako samostatné lexikální jednotky. Určující je jejich frekvence výskytu oproti ostatním repetičním výrazům. Příklady jsou *kabhī-kabhī* (někdy), které se v našem korpusu vyskytlo celkem třináctkrát a *bār-bār* (často), které se vyskytlo celkem sedmkrát. Všechny její příklady lexikalizací nápadně připomínají skupinu nesklonných reduplikovaných slovesných modifikátorů A. Abbi, o níž bude více řečeno níže. Do druhé skupiny (kategorie 2. a 3.) patří ty repetiční výrazy, které vznikly pomocí morfologická operace v tom smyslu, jak jsme si ji definovali. Mluvčí použije tento jazykový prostředek, aby vyjádřil další sémantický odstín. V případě první lexikalizované skupiny spíše použije slovo ze svého mentálního slovníku, tzn. nevyužije aktivně procesu repetice.

Na tomto místě si dovolíme stručnou poznámku. Úplná repetice má nejširší paletu možných interpretací sémantického posunu ze všech typů repetice. Vybrat tu nejlepší interpretaci nám pomáhá kontext, ve kterém se výraz vyskytuje. Budeme to demonstrovat na jednom příkladu. Jestli je sémantika sousloví determinována jeho kontextem, znamenalo by to, že nemá význam sama o sobě. To nás obyčejné uživatele jazyka naštěstí nemusí trápit, protože při každodenním užívání se nejde úplně vyvázat z kontextu, nemáme-li jej, rychle si ho z mimojazykových skutečností domyslíme. Jeden z mála případů, kdy takové sousloví nemá přesněji vymežitelný význam, je izolované citování v gramatikách a učebnicích.

---

²² *On semantic reduplication in Indian languages (In the Margin of Language Universals)*

Posuďme to sami na základě diskuse příkladů z *A grammar of Hindi*. Montaut uvádí ve své kategorii 2 tuto větu:

(A) *is śahar mẽ baṛī-baṛī dukānē haī.*

there are many big shops in this town (every alternative shop is big)

V tomto městě je mnoho velkých obchodů. (každý obchod je velký)

A v kategorii 3 uvádí tento výňatek z věty:

(B) *baṛī-baṛī ākhē*

very large eyes

velmi velké oči

Pozorný čtenář si jistě povšimne, že ve výňatku (B) se jedná o překlad sousloví²³ bez kontextu, tedy o chybný krok ve smyslu výše zmíněném. Montaut nezdůvodnila svůj překlad kontextem. Na obhájení tohoto překladu stačí citovat větu z našeho korpusu, kde se to samé adjektivum vyskytuje v intenzifikačním významu: *uskī baṛī-baṛī ākhē kḥuśī se camak rahī thī* (její obrovské oči zářily radostí). Ve své diskusi jsem záměrně užil příklady pouze od jednoho lingvisty (i když porušují moje tvrzení), aby se na překladu podílel jen jazykový cit jednoho člověka.

V obou větách je hindské reduplikované adjektivum *baṛī* (velký f.) použito v jiných významech. Ve větě má mluvčí na mysli distributivní význam, tzn. každý obchod je velký. V případě výňatku měl mluvčí na mysli intenzitu, tzn. dvakrát užití stejné adjektivum „velký“ znamená větší důraz – „velmi velký“. Na základě toho je patrné, že sémantika minimálně některých reduplikovaných sousloví je determinovaná kontextem. Bylo by třeba provést povšechnější studii na toto téma, která míjí základní cíle této práce.

4.4.4 Abbi

A.Abbi se věnuje čtyřem slovním druhům – podstatným jménům, adjektivům, adverbium a slovesům. Většinu studie zabírají adverbia vytvořená z reduplikovaných sloves. Této klasifikaci se budeme věnovat detailněji, protože je nejpodrobnější a nejrozpracovanější.

ADVERBIA

---

²³ Používáme termín sousloví pro takové jednotky jazyka, které se skládají z více než jednoho slova. „*baṛī*“ označíme jako slovo, „*baṛī-baṛī*“ označíme jako sousloví.

Nutno podotknout, že většina sousloví, která Abbi klasifikuje jako adverbia, jsou slovesného původu, jak se ukáže níže.

(A) Zdvojené **participium nedokonavé** může nést 3 významy:

A.1 Simultánnost

vah rote-rote āyā.

on brečí brečí přišel

Přišel s pláčem. (doslova: Během brečení přišel.)

Reduplikované participium s koncovkou **-te** (3.osoba plurálu, nedokonavý) často označuje delší děj, během jehož průběhu dojde k řádově kratší události, která je popsána hlavním slovesem. Ve větě příkladu je tento rozdíl také patrný ve vidu. Jednorázový příchod označený dokonavým časem je jednoznačně kratší než nedokonavými participii označený pláč.

A.2 Durativita

vo pān becte -becte buḍḍhā ho gayā.

on betel prodávat prodávat starý stal se

Prodávaje betel zestárl. (doslova: Zestárl během neustálého prodávání betele)

Durativita znamená dlouhé pokračování děje označeného reduplikovaným participiem na **-te**. Durativita je dalším sémantickým odstínem, který se fakultativně přidává k simultánnosti, jež je už přítomná. Abbi tvrdí, že význam durativnosti se přidává k reduplikovanému participiu jen když je hlavní sloveso derivovaným procesovým slovesem (derived process verbs²⁴).

A.3 Neprecipitační reduplikovaná slovesa²⁵

bāriś hote-hote rah gaī.

děšť být být zůstat

Mělo pršet, ale nepršelo.

Reduplikované participium označuje děj, který podle všech okolností má nastat a hlavní antitetické sloveso dodává, že se neuskutečnil. Jediné, co odlišuje neprecipitační

---

²⁴ Derivovaná procesová slovesa jsou taková slovesa, která jsou odvozena od stavových sloves.

²⁵ Reduplicated Non- Precipitative Vs -

reduplikované slovesa od ostatních typů reduplikovaných adverbíí je sémantický rys antitetičnosti hlavního slovesa.

(B) Reduplikované gerundium²⁶

Gerundium vzniká připojením kořene slovesa *karnā*, kterým je *kar*, ke slovesu (*dekh-kar*). Označuje děj předcházející ději, který označuje sloveso hlavní. Reduplikované gerundium vzniká zopakováním kořene (*dekh-dekhkar*).

kaṛe dhul -dhul kar phaṭ gaye.

šaty mýt se mýt se praskly
Šaty se neustálým mytím roztrhaly.

rām ne hās -hās kar tasvīr dikhāi.

Rāma ERG smát se smát se obrázek ukázal
Rāma ukázal obrázek se smíchem.

V obou větách s sebou gerundium nese sémantický rys iterativnosti. Tento opakující se děj nemusí být nutně spojený, mezi jednotlivými ději může být větší či menší pauza. Zatímco v první větě je gerundium užito k vyjádření příčiny děje popsaného hlavním slovesem, v druhé větě se jím vyjadřuje způsob, jakým proběhl děj hlavního slovesa.

(C) Reduplikované dokonavé participium

Dokonavé participium se v hindštině tvoří připojením koncovky 3. osoby a dokonavého vidu *-e*.

rām kursī par baiṭhe-baiṭhe thak gayā.

Rāma židle na sedět sedět unavil se
Rāmu nudilo sezení na židli. (Rāma byl znuděn seděním na židli)

pradhān mantrī ne khare-khare bhāṣaṇ diyā.

hlavni ministr ERG stát stát proslov dal
Ministerský předseda měl proslov vestoje.

Reduplikované dokonavé participium vyjadřuje kontinuálnost označovaného děje a zároveň přidává v případě první věty sémantický rys způsobu a v případě druhé věty sémantický rys příčinnosti.

---

²⁶ V české terminologii označujeme tyto slovesné konstrukce jako absolutiv. Shrnuji klasifikaci A. Abbi, a proto ponechám její termín.

(D) Adjektivní dokonavé participium

Tvoří se stejně jak dokonavé participium jen s tím rozdílem, že se s podstatným jménem, k němuž náleží, shoduje v čísle a rodě, tzn. využívá koncovky –a, -e, -ī .

*naukar **phaṭe-phaṭe** kapre pahne hue thā.*

sluha roztrhat roztrhat šaty nosiv byl.

Sluha nosil roztrhané šaty. (Každý kousek sluhova obleku byl roztrhaný)

Toto adjektivní dokonavé participium se užívá i v nereduplikované podobě, jako *phaṭe hue* (zesílené dokonavým participiem od slovesa *honā*). Obě dvě můžeme ve větě použít na stejném místě. Reduplikované však přidává ještě význam distributivnosti, charakterizuje každou věc z množiny věcí označených podstatným jménem.

(E) Nesklonná adverbia

*sudhā **dhīre-dhīre** calne lagī.*

Sudha pomalu pomalu jít začala

Sudha se pomalu dala do pohybu. (Sudha se pomalu rozešla.²⁷)

*tum **pīche-pīche** calo.*

ty vzadu vzadu běž

Jdi úplně vzadu.

Tento poslední typ nesklonných adverbií je charakteristický intenzifikací jejich významu. Máme tu dva typy adverbií. První charakterizuje děj slovesa z hlediska způsobu, druhé z hlediska prostoru.

PODSTATNÁ JMÉNA

(A) Distributivnost

larke larke ne khūn diyā.

chlapci chlapci ERG krev dali

Každý chlapec daroval krev.

Jedním z významů reduplikovaného podstatného jména je distributivnost. Dojde-li ke zdvojení za účelem vyjádření distributivnosti, má mluvčí na mysli každou jednotlivou součást skupiny, kterou označuje podstatné jméno.

---

²⁷ Rozejít ve významu dát se do pohybu, ne ve významu rozejít se s někým.

(B) Exkluzivita

larke larke yahā baiṭh gaye.

chlapci chlapci tady usedli
Usedli zde jen chlapci.

Dojde-li ke zdvojení za účelem vyjádření exkluzivity, má mluvčí na mysli pouze a jenom členy skupiny označené podstatným jménem.

(C) Opakování

rām sītā sītā kahte hue mūrcchit ho gaye.

Ráma Síla Síta říká omdlený se stal
Ráma opakoval jméno Síty tak dlouho, až omdlel.

Tento význam reduplikace se uplatňuje pouze u vlastních jmen, protože označovaná entita je jedinečná sama o sobě. Dodat více výjimečnosti jako v případě (B) možné není, stejně tak nelze zdůraznit distributivnost. Tento typ reduplikace přímo odkazuje k častému opakování slova ve skutečnosti. Nutno podotknout, že vlastní jména obecně jsou málokdy zdvojovaná.

(D) Intenzifikace

khušhī khušhī mẽ vah sārī botal pī gayā.

radost radost LOC on celá láhev vypil
On s ohromnou radostí vypil celou láhev.

K tomuto typu intenzifikace dochází po reduplikaci pouze u abstraktních podstatných jmen.

(E) Iterativnost (diskrétní časová podstatná jména)

yah davāi ghaṇṭe ghaṇṭe bād pīnā.

tento lék hodina hodina po pijte
Berte tento lék každou hodinu.

K diskretním časovým podstatným jménům patří taková nomina, která označují jasně definovanou časovou jednotku – mināṭ (minuta), ghaṇṭā (hodina), somvār (pondělí), mahīnā (měsíc)...

(F) Intenzifikace (nediskrétní časová podstatná jména)

kal subah subah maī uṭhtī thī.

včera ráno ráno já vstala

Včera jsem vstal velmi brzo ráno.

K nediskrétním podstatným jménům patří taková nomina, která označují časovou jednotku s neurčitými hranicemi – *subah* (ráno), *śām* (večer), *rāt* (noc).

ADJEKTIVA

Abbi dělí adjektiva podle sémantického obsahu na adjektiva popisující *velikost*, *kvalitu*, *tvar*, *chuť a barvu*. Když se na kterémkoliv z nich uplatní reduplikace, může se stát **distributivním**. Všechny kromě adjektiv popisujících chuť a barvu mohou reduplikací rozšířit svou sémantiku o **intenzifikaci**. Pouze reduplikovaná adjektiva popisující chuť nebo barvu mohou nést význam určité aproximace, tedy „něco jako x“.

4.5 Poznámky k reduplikaci

Rozbor sémantických posunů, které spouští repetice, jak jej podala Abbi, působí úplně. Při aplikaci této kategorizace jsme se ale v jednom případě dostávali do problémů. Abbi tvrdí, že zdvojená slovesa tvaru V V-kar v sobě nesou sémantický rys iterativnosti a zároveň označují buď příčinu, nebo způsob průběhu děje označeného hlavním slovesem. Nemohou však vyjadřovat vztah následnosti. V našem korpusu se třikrát objevilo sloveso v tomto tvaru ve významu následnosti. Uvádíme jeden příklad:

gāv kī nirmadil striyā ā-ākar lās dekhtī thī.

vesnice GEN dobrosrdečné ženy přicházet mrtvola dívali se

Dobrosrdečné ženy z vesnice přicházeli a dívali se na mrtvé tělo.

Sloveso *ā-ākar* v této větě lze těžko vykládat jako příčinu nebo způsob průběhu děje popsaného hlavním slovesem. To, že se ženy dívaly, rozhodně nebylo zapříčiněno jejich příchodem, protože je lákala spíše možnost podívat se na mrtvolu. Stejně tak sloveso *ā-ākar* rozhodně nepopisuje způsob, jak se ženy dívaly. Jeho skutečným významem je kromě iterativnosti i následnost. Sloveso vyjádřené tvarem V V-kar předchází ději, který je vyjádřen

hlavním slovesem. Ženy musely nejdříve přijít, aby se mohly dívat. V našem malém korpusu se nachází ještě dva podobné případy, kde sloveso ve tvaru V V-kar je použito stejně.

5. REPETICE S VLOŽENÝM MORFÉMEM

(Complete reduplication with an intervening morpheme, Reduplication with an infix)

5.1 Reference

Většina autorů repetici s vloženým morfémem zmiňuje. Detailnější rozbor provedl hlavně O. Smékal a S. Shukla. Cíl studie O. Smékala je od začátku pouze poukázat na charakteristické strukturní a sémantické rysy repetice (1979 str. 45-54). Repetice s vloženým morfémem je popsána, kategorizována co do své struktury, ale hlubší sémantický rozbor chybí. Nejprínosnější je velké množství zaznamenaných vložených morfémů.

Publikace S. Shukly nepřekračuje meze, které vytyčil její název. Repetice s vloženým morfémem je pouze morfologicky charakterizována a doplněna mnoha příklady (str. 150 – 152). A. Montaut a V. Pořízka uvádí tento typ repetice v mnohem kratším znění a mají mnohem menší počet příkladů. Na druhou stranu jsou jejich poznámky přínosné, protože se více věnují sémantice. Agnihotri a Kachru se repetici s vloženým morfémem nevěnují vůbec.

5.2 Obecně o repetici s vloženým morfémem

Někteří autoři řadí tento typ k úplné repetici (např. Montaut) a někteří (Smékal, Shukla) vytváří zvláštní typ. Přiklonili jsme se k druhé variantě, protože se nám tento typ zdá dostatečně svébytný a zároveň si zaslouží detailnější rozbor, což bude ospravedlněno v následujícím výkladu.

Repetice ve většině případů nějakým způsobem intenzifikuje původní slovo. Avšak v případech reduplikace s vloženým morfémem je zajímavé, že nezřídka dochází k dvojí intenzifikaci. Jednak se opakuje slovo, což samo o sobě téměř vždy signalizuje zdůraznění, a jednak vložený morfém umocňuje intenzifikaci, případně se sémanticky podílí na výsledném významu.

5.3 Strukturní hledisko

Slova vytvořená repeticí s vloženým morfémem jsou sousloví mající tři složky – X, X_1, Y . Slovo X_1 vznikne reduplikací X . Y je vložený morfém mezi nimi. Obecný vzorec vypadá takto:

$/X/ \rightarrow /X-Y-X_1/$

Pořadí nejdříve X a poté X_1 se zdá být postavené pouze na domněnce, že první slovo je základ pro úplnou repetici a druhé vzniklo transformací prvního. Z hlediska strukturního je nemožné určit, které slovo je původnější.

bīcōbīc

prostředek-Y-prostředek
úplně uprostřed

Dále uvádíme podtypy této kategorie tříděné podle druhu vloženého morfému.

5.3.1 Vázaný morfém

Vložený morfém Y je v případě tohoto typu vázaný morfém připojený k jednomu ze dvou slov X nebo X_1 . Nejčastěji se vyskytuje **-ō**. Strukturně se vyskytují dvě varianty:

(A) $XY-X_1$

ṭhīkam-ṭhīk
dobře-Y dobře
přesně

(B) $X-YX_1$

sāḍ-mūsāḍ
býk y-býk
nařvaný chlap

raṅg-biraṅge

barva Y-barva
pestře barevné

5.3.2 Volný morfém

Vložený morfém Y je v tomto případě volným morfémem v tom smyslu, že je chápán jako samostatné jednomorfémové slovo. Nejčastějším vloženým morfémem bývají záložky nebo příklonky. Ve skupině 5.3.2 sice nejsou plně volné morfémy, ale jejich distribuce je rozhodně volnější než v případě morfémů ze skupiny 5.3.1.

ūpar-hī-ūpar

din-ba-din

gāhe-ba-gāhe

nahoře jen nahoře úplně nahoře	den Y den den za dnem	čas Y čas neustále
<i>man-hī-man</i> mysl jen mysl v duchu	<i>jaldī-se-jaldī</i> rychle než rychle nejrychleji	<i>kahī-na- kahī</i> někde NEG někde tam či onde

5.4 Sémantika repetice s vloženým morfémem

Pro tento typ repetice není lehké stanovit obecně, jakým sémantickým posunem projdou slova, na nichž se tato morfologická operace realizuje. Níže uvádíme spíše výklad některých konkrétních sousloví, který rozhodně není vyčerpávající a může sloužit spíše jako přibližný ukazatel, jakým směrem se při hledání významu dát. Žádný z lingvistů nejde dále, než že konstatuje, že repeticí se k výslednému významu přidává intenzifikace.

Každé vložené slovo přináší do sousloví něco ze své sémantiky, a proto bude zmíněno každé zvlášť:

man-hī-man

mysl jen mysl

Tvar slova *man* je shodný jak v přímém tak v nepřímém pádu. Tato fráze se používá v nepřímém pádu adverbialně. V tomto sousloví jsou použity dva způsoby zdůraznění. Zdůrazňovací částice *hī* slouží k vytknutí slova, za kterým se vyskytne. Lze ji pak přeložit jako pouze. Zároveň je slovo *man* reduplikováno za účelem intenzifikace. Nejlepším překladem proto je – pouze v duchu. Výraz se někdy používá ještě se záložkou *mē*.

sab -kā -sab

všichni GEN všichni

Toto sousloví je popsáno v *Hindí language course*. Genitivní spojení dvou částí reduplikovaného sousloví slouží k intenzifikaci významu. Sousloví *sab-kā-sab* proto Pořízka překládá jako celičký. V českém překladu se uchyluje k deminutivu adjektiva celý, které v tomto případě slouží k vyjádření většího důrazu (opravdu úplně celý).

kam-se-kam

málo než málo

Záložka **se** se používá při komparaci, kde vyjadřuje totéž, co české než. **kam** znamená hindsky „málo“ a zde stojí v nepřímém pádě použité adverbialně. Sousedství **kam-se-kam** lze doslovně do češtiny převést takto – méně než méně. Proto překládáme toto sousloví jako nejméně.

khud-ba-khud

sám Y sám

V hindštině se užívá slova **bakhud**, které znamená sám sebou, sám od sebe. Předpona **ba** má význam „prostřednictvím“ a **khud** znamená sám. Přeloží-li se celé sousloví **khud-ba-khud** doslova do češtiny, znamená: „sám prostřednictvím sebe“. Tento význam je podobný slovníkovému překladu samotného, nezopakovaného slova **bakhud**. Jaký je tu tedy rozdíl? Jedná se o zdůraznění toho faktu, že ději modifikovaného tímto adverbium chybí vnější agens, tedy o určitou formu důrazu.

bīcōbīc

středYstřed

-ō je v hindštině universální koncovkou nepřímého pádu množného čísla. Je proto třeba najít důvod proč je první **bīc** skloněno do nepřímého pádu. Zdá se, že se jedná o eliptické sousloví, které se ve své původní podobě podobalo sousloví **mūrkhō kā mūrkh**, které uvádí Montaut:

mūrkh-ō kā mūrkh

blbec-OBL,PL GEN blázen-DIR,SG

Do češtiny by šlo přeložit jako „blbec blbců“, respektujeme-li genitiv v originále. V češtině takovou konstrukci můžeme použít například ve frázi „perla perel“, máme-li na mysli tu nejskvělejší perlu. Podle tohoto vzoru je tedy překladem sousloví **mūrkhō kā mūrkh** „ten nejblbější“ nebo „největší blbec“. Struktura tohoto výrazu nápadně připomíná strukturu **bīcōbīc**. Jenom v tomto případě chybí záložka, která se v průběhu vývoje jazyka mohla ztratit

a celý výraz se tak zjednodušil. Navrhovanou původní podobu slova *bīcō kā bīc* bychom přeložili nejspíše jako střed středů. Výraz se používá adverbialně, čímž pádem nejlepším překladem je asi úplně uprostřed. Tento výklad podporuje i to, že reduplikované *bīc bīc* nese jiný význam – „občas“²⁸. Morfém -ō přináší další změnu významu, kterou musíme nějak vysvětlit.

rātōrāt

nocYnoc

Výklad „sufixu“ -ō, který jsme navrhli v bodě výše, se pro toto sousloví hodí jen zčásti. Jeden z překladů je podle Hindsko-českého slovníku „v hloubi noci“, který lze vysvětlit stejně, jako jsme vysvětlili sousloví *bīcōbīc*. Jenomže další významy „celou noc“ a „noc co noc“ takto zdůvodnit nemůžeme. Možným alternativním výkladem je to, že -ō- může být konektorem, který je foneticky realizovaný stejně jako sufix nepřímého pádu množného čísla a kromě funkce spojovací ještě funguje jako modifikátor významu.

6. IDEOFONY (Onomatopoická reduplikace)

(Onomatopoeic formations, Onomatopoeic reduplication)

6.1 Reference

Onomatopoické reduplikaci je věnován dostatečný prostor ve většině prací. Nejdetailnější formální rozbor provedl O. Smékal (1979 str. 5-25), který se velmi zešíroka rozepisuje ohledně jednotlivých formálních typů. Termín onomatopoeie chápe velmi široce. Z toho pramení problémy, které budou dále diskutovány. Emeneau ve své studii dokazuje, že onomatopoické výrazy jsou charakteristické pro celý indický jazykový svaz. Dokonce uvádí čtyřiačtyřicet etymonů, jejichž jazykoví potomci se vyskytují jak v IA jazycích, tak v jazycích drávidských. Podobně chápe tuto kategorii i A. Montaut, avšak nevěnuje jí tolik pozornosti (str. 160). S. Shukla vymezuje onomatopoiu velmi striktně, pouze jako slova přímo napodobující některý zvuk. Zároveň popisuje možné derivace onomatopoických slov (str. 148

---

²⁸ *Semantic Grammar of Hindi. A Study in Reduplication.* str. 8.

– 150). Y. Kachru pojmenovává z neznámého důvodu tento typ jako *full reduplication*, ale analyzuje jej pouze částečně. Pořízka a Agnihotri tento jev nezmiňují.

6.2 Obecně o ideofonech

Tento typ repetice jsme na základě naší definice vyňali ze skupiny morfologických operací, jimž říkáme repetice. Přesto mu nyní budeme věnovat dostatek prostoru, protože většina z prostudovaných pramenů tento typ počítá mezi repetiční operace. V rozboru se ukáže, proč onomatopoická repetice není repetiční operací podle naší definice a zároveň se snad podaří rozptýlit některé terminologické omyly, které ve zkoumání tohoto druhu repetice přetrvávají.

Je velmi důležité oddělit onomatopoickou reduplikaci od úplné reduplikace, se kterou má na první pohled velmi shodné strukturní rysy. V obou případech jsou výsledkem morfologického procesu dva foneticky identické segmenty. Čím se tedy liší?

První označujeme podle principu, na jehož základě slova vznikla. Jsou přímým pokusem o imitaci slyšeného zvuku pomocí hlásek, jimiž mluvčí disponuje. Tato slova jsou velmi podobná tomu, co označují. Samotný onomatopoický princip pojmenovávání reality k reduplikování svádí, protože napodobované zvuky se v mnoha případech opakují nebo jsou delší a kontinuální, např. kapaní vody, ťukání na dveře, bzučení včely, motor auta.²⁹ Oproti slovům onomatopoickým, se slova podstupující reduplikaci (úplnou repetici) tak těsně nevztahují k věcem, které označují. Spojení je čistě arbitrární. K jejich zdvojení není žádná motivace vyplývající z označovaného. Nyní by mělo být jasné, že v případě onomatopoické reduplikace nejde o intenzifikaci významu. Zdvojením se takové slovo „pouze“ více blíží označovanému zvuku. Budeme-li označovat kohoutí kokrhání slovem *kikirikí*, nechceme říci, že kohout kokrhal z plna hrdla, nebo že kokrhal dlouho. Slovo se díky repetici pouze více podobá svému předobrazu. Pokud však dojde k úplné repetici, můžeme si být téměř jisti, že jde o zásadní změnu významu v podobě určité formy důrazu (*široširé* pole je pole charakteristické svou nezvyklou rozlehlostí).

Druhým důležitým rozdílem je fakt, že obě části onomatopoické reduplikace jsou sémanticky vyprázdněné a nevyskytují se samostatně, zatímco dva elementy úplné repetice se sami vyskytují, a to dokonce častěji než v reduplikované podobě.

---

²⁹ Smékal ve své studii poznamenává, že onomatopoická slova v hindštině jsou dvojího druhu – reduplikovaná a nereduplikovaná. Nereduplikované onomatopoi se v této práci nevěnujeme.

Na základě takových úvah vyvstává otázka, zdali je vůbec možné přiřazovat tento druh reduplikace k ostatním typům repetice. Podle naší definice rozhodně nevznikla slova zařazovaná jinými pod onomatopoickou reduplikaci repetiční operací. Je možné si definovat předmět zkoumání jako jakékoliv slovo či sousloví, které v sobě opakuje nějakou část své fonetické materie. Jenomže tím pádem bychom se museli zabývat například slovy jako „tomato“ v angličtině³⁰. V takových slovech lze pozorovat jen vzorec výsledku pravých repetičních operací. Jejich zkoumání z pohledu zdvojování nepřináší žádné zajímavé výsledky, protože nedochází k repetici a tím pádem ani ke změně sémantiky společně se změnou formy slova. Důvod, proč onomatopoická slova mají podobnou formu jako výsledky repetičních operací, jsme se pokusili nastínit výše.

6.2.1 Onomatopoe

Nyní je důležité se věnovat samotnému často užívanému názvu této skupiny slov, mylně považovaných za repetiční výrazy. Abychom ilustrovali zmatek, který v popisu onomatopoické reduplikace panuje, vezměme si například Smékalovu diskusi tohoto tématu v *The reduplicative formations and semantic pairs in Hindi*.

Na straně 5 popisuje Smékal 1. typ repetičních uskupení, které nazývá – 1. *The A-Typ: Complete reduplication (Onomatopoeic words)*. Dále dodává, že slova obsažená v této skupině nejsou všechna onomatopoická. Typ 1 je takto pojmenován proto, že drtivá většina všech slov v něm obsažených do kategorie onomatopoických slov spadá. Avšak při zběžné úvaze se ukáže, že nazvat tento typ podle charakteristického rysu, který není vlastní všem členům, je přinejmenším zavádějící. To by samo o sobě pro nás z hlediska teorie prototypů nepředstavovalo zásadní komplikaci, ale dále se ukáže, že existuje účinnější řešení.

Druhý, ještě výraznější problém je ukryt v chápání samotné onomatopoe. Ta není blíže vysvětlena, ale pouze diferencována. Smékal píše, že onomatopoická slova v hindštině jsou spojována se třemi kategoriemi významu:³¹ a) *imitating or mimicking various sounds*, b) *sensory feeling*; c) *state of being*.

Pojetí ve smyslu a) je srozumitelné a nepotřebuje dalšího výkladu. Tvrdším oříškem je však onomatopoe ve smyslu b) a c). Ani ve své práci *Classification of Hindi onomatopoeic verbal bases* nevysvětluje Smékal explicitně, co chápe termínem onomatopoe.

Na straně 6 se dozvídáme ještě něco bližšího, co nám ale bohužel nepomůže odhalit Smékalovo pojetí onomatopoe. „*Simultaneously, it has to be born in mind that not all the*

---

³⁰ *Reduplication in Modern Hindi and the theory of reduplication* str. 263

³¹ *The reduplicative formations and semantic pairs in Hindi* – str. 5

actions described by onomatopoeic words have to be connected with sounds and in this sense are not pure onomatopoeic words, as we know them from elsewhere. This is a special way of expression typical for more Indian languages where various states and feelings are conveyed by the quasi onomatopoeia.³² Termín onomatopoeie je tak dále diferencován a přibývá podtyp quasi onomatopoeie. Objevuje se tu ale znovu ten samý problém. Smékal pouze nastíní, že indické jazyky mají nějaké specifikum, ale věci se dále nevěnuje.

Nyní uvedu některé případy slov, která Smékal zařadil do typu jedna a která těžko vznikla onomatopoicky:

str. 12 *mahmah*, adv - with fragrance

str. 10 *jamjam*, adv - always

ṭukṭuk - with a fixed look

str. 19. *ṭakṭakī* - gaze, stare

Abychom mohli něco nazvat onomatopoickým slovem, musí fonetická stavba slova více či méně napodobovat skutečnost, kterou vyjadřuje. Čermák definuje onomatopoeii v knize *Jazyk a jazykověda takto: Část interjekcí odrážející víceméně věrně svou formou zvuky reálného světa.*³³ Jinými slovy, v našem uchu ovčí bečení skutečně zní [be: be:] a proto citoslovce „bé bé“, případně sloveso bečení, vznikly onomatopoicky. Je těžké si představit, jaký zvuk napodobuje substantivum *ṭakṭakī*, které lze přeložit jako zírat či čučet. Samotné dívání žádný zvuk nevydává, pročež nemůže být nazváno onomatopoickým. Vůbec slova spojená s jiným smyslem než slyšením lze těžko asociovat s onomatopoeií (např. *mah'mah*, adverbium, které je spojeno s čichem). Dalším slovem, které je zarážející svou příslušností do typu A, je *jam'jam*, které vyjadřuje častost. Časové trvání a zvuk lze těžko nějak kloudně spojit.

6.2.2 Termín ideofonický

Přitom už od roku 1935 existuje termín, který přesně vystihuje to, čeho se různí lingvisté zabývající se indickými jazyky dotýkají, když popisují slova, která do této skupiny patří. C. M. Doke poprvé použil označení **ideofon** (ideophone). Jeho motivací bylo popsat

---

³² *The reduplicative formations and semantic pairs in Hindi* - str. 6

³³ *Jazyk a jazykověda* – str. 267

zvláštní typ slov vyskytující se v Bantuských jazycích. Nejdůležitější a často citovaná část jeho definice zní takto:

*„A vivid representation of an idea in sound. A word, often onomatopoeic, which describes a predicate, qualificative or adverb in respect to manner, color, sound, smell, action, state or intensity.“*³⁴

V úvodu ke knize *Ideophones* se píše, že jedním z nejdůležitějších pozorování, která Doke učinil, bylo, že ideofony nejsou vždy onomatopoické. Přesto jsou charakteristické svou fonetickou stavbou, která je zřetelně odděluje od ostatních slov. Tato charakteristická zvuková stavba je právě velmi častý sklon k opakování fonetické materie v rámci jednoho slova.

Takový popis odpovídá fenoménu v indických jazycích. Onomatopoeie je jen jednou z podskupin ideofonů. Zároveň je tento termín odpovědí na:

(A) Nejisté Smékalovy kategorie „onomatopoe“: a) *imitating or mimicking various sounds*, b) *sensory feeling*; c) *state of being*

(B) Poznámku A. Montaut: *Phonetic units may be evocative (of feelings, perceptions) rather than strictly iconic of sounds...*

Proto se nám zdá plausibilní zavést v lingvistice indických jazyků nový termín, jako pojmenování této skupiny slov: **ideofony**.

Čistě onomatopoická reduplikace není morfologickou operací. Jak bylo naznačeno v paragrafu 6.2 její motivací je v případě onomatopoických slov snaha napodobit zvuk. Reduplikací se nemění sémantika. Ve skutečnosti ze dvou samostatně nesmyslných fragmentů vzniká smysluplné slovo. Proto zde nebudeme prezentovat žádný vzorec.

6.3 Ideofony

6.3.1 Ideofony zvukové

chun-chun
cink cink (cinkání nákotníčků)

ghurr-ghurr
vrčení

khaṭkhaṭānā
klepat

ṭapṭap
kapkap (kapání vody)

sarsarānā
šustit

gargaṛānā
dunět

---

³⁴ *Ideophones* – str. 118

6.3.2. Ideofony ostatní

<i>tamtamānā</i> rozpálit se	<i>gungunī</i> vlažný/teplý	<i>phusphusā</i> měkký
<i>gudgud</i> měkký	<i>ṭimṭimānā</i> blikat	<i>laplapānā</i> pružit

6.4 Sémantika ideofonů

Nemá smysl více rozebírat sémantiku ideofonické reduplikace, protože nemůžeme jít dále, než konstatovat, že označující x odkazuje k označovanému Y. V této práci rozebíráme sémantické posuny způsobené repeticí. U zkoumaných slov nedochází k žádnému posunu, pročez není co komentovat.

7. SÉMANTICKÁ REPETICE

(Partial reduplication, Redundant reduplication, Semantic reduplication, Semantic pairs, Redundant compound)

7.1 Reference

Agnihotri (str. 113 – 114), Shukla (146-147) a Pořízka (281-282) se sémantické repetici věnují jen velmi povšechně. Učinili jí zadost uvedením několika přeložených příkladů. Montaut (162-163) nastínila i některé možné sémantické posuny a zmínila sklon takových sousloví k aliteraci případně rýmování. Smékal (1979 str. 55-60) se věnoval tomuto morfologickému jevu nejvíce. Klasifikoval sémantickou repetici nejen po strukturní stránce, ale i co do etymologického původu. Smékal spekuluje i o sémantice. Detailnější historicko-teoretickou studii *On semantic reduplication in Indian languages* o sémantické repetice napsal J. Vacek v roce 1989. K jejímu obsahu viz 7.2. Jedním z prvních článků, který upozornil na možnost rozšíření typů repetice o sémantickou repetici, je *On some „Redundant compounds in modern Hindi“*, v němž R. Singh argumentuje proti výkladu sémantické repetice jako kompozita. Pořízka označuje sousloví podobného typu Slučovací složeniny

(dvandva) (str. 403) a v rámci této skupiny uvádí pouze některá slova, která by podle naší klasifikace do ní spadala.

7.2 Obecně k sémantické repetici

Tento způsob repetice se velmi liší od ostatních typů. Všechny ostatní kategorie repetice opakují v rámci výrazu alespoň část fonetické materie slov. Není tomu tak v případě sémantické repetice, která vytváří sousloví, jejichž dva elementy spolu nemusí mít foneticky nic společného. Sice fonetické vlastnosti slov hrají roli, jak poukazuje A. Montaut³⁵, a jisté sklony například k rýmování obou elementů lze pozorovat, ale nejsou nezbytně nutné.

Sémantická repetice je morfologickou operací, kterou jakékoliv teorie fonetické reduplikace nejsou schopné uspokojivě vysvětlit. V minulosti nebyl tento typ vůbec zahrnován mezi možné repetiční procesy. O tom svědčí i Vackův článek *On semantic reduplication in Indian languages*. V něm se na začátku dokazuje, že sémantická repetice existuje v Indo-árijských jazycích od nepaměti. Taková sousloví se vyskytují už ve Rgvédu a během vývoje indického jazykového svazu se stávají stále častějšími. Vacek tak oponuje Moravcsikové, která tvrdí, že monomodální reduplikace, tedy reduplikace výhradně sémantická, není možná. Tato Vackova námitka předjímá budoucí vývoj v analyzování repetice, který je reprezentován například současnou MDT (Morphological doubling theory³⁶), která již pracuje s mechanismy vysvětlujícími i sémantickou repetici.

Ve Vackově článku se tvrdí, že v průběhu vývoje indického jazykového svazu se sémantická repetice stávala stále hojnější, a přestože je tak důležitá obzvláště pro moderní indické jazyky se o ní doposud neuvažovalo dostatečně. Vacek vyjmenovává důležité teorie, které se zabývaly sémantickou repeticí z hlediska motivace jejího vzniku:

(A) Sémanticky zdvojená sousloví vznikají jako *translation compounds*³⁷, tedy jako překladová kompozita. Důvodem jejich vzniku je tedy jazykový kontakt. Jedna část sousloví je domácím slovem, druhá cizím. Tímto způsobem se tak cizí slovo překládá a je srozumitelnější domácím mluvčím.

(B) Synonymická repetice pouze podtrhuje význam slov. Je tedy určitou formou důrazu. A.P. Barannikov vyslovil tuto hypotézu, protože se podle něj často stává, že překládané slovo (slovo neindického původu, např. arabismy) není na začátku.

---

³⁵ *A grammar of hindi* – str. 162

³⁶ *Reduplication: Doubling in Morphology*

³⁷ Termín, kterým označuje S.K. Chatterji sémantickou repetici.

(C) Opakováním stejného významu chtěl autor např. Rgvédu více zapůsobit na svého posluchače a zároveň užil repetici jako jednu z nejsilnějších mnemotechnických pomůcek.

(D) Další možností je chápat sémantickou repetici jako určitou snahu o přesnost vyjadřování. Při použití sousloví vzniklého sémantickou repeticí je v popředí „expresivní aspekt“ těchto slovních párů.

Podle Vacka připadají v úvahu hlavně dvě hypotézy o motivaci ke vzniku těchto slovních párů. Sociolingvistické vysvětlení vykládá sémantickou repetici jako „*translation compounds*“, ačkoliv tyto slovní páry se neskládají pouze z dvou slov odlišného etymologického původu. Druhým důvodem jsou stylistické a sémantické aspekty takto vzniklých sousloví. Vznikají, protože umožňují mluvčím vyjádřit určité sémantické odstíny, jinak nevyjádřitelné.

7.3 Strukturně-sémantické hledisko

Jednotlivé typy sémantické repetice by byly těžko použitelné při klasifikaci konkrétního materiálu bez prototypové teorie. Kritériem rozčlenění do jednotlivých podtypů je totiž sémantika, která je o tolik rozmanitější než fonetická podoba slov. Obzvláště těžké je črtnat hranice mezi jednotlivými typy.

Ostatní typy repetice jsou popsatelné z hlediska fonetické formy, z čehož vychází i obecné vzorce, které jsme použili. Pro definování sémantické repetice je nutné brát v potaz dvě úrovně popisu jazyka: fonetický i sémantický plán.

$$E_X F_Y \rightarrow (E F)_Z$$

E,F je fonetická podoba slova a indexové x,y,z symbolizují význam.

Další klasifikace vychází ze vztahu indexového X, Y.

7.3.1 Synonyma

X je synonymum k Y

Zdá se, že i v tomto druhu sémantické repetice hraje svou roli fonetická podoba slov, protože výsledná sousloví mají tendenci k aliteraci, případně bývají rýmované (Montaut str. 162).

<i>kām –kāj</i>	<i>tan-badan</i>	<i>bāl -bacce</i>
práce práce	tělo tělo	kluci kluci
práce (a podobné věci)	tělo (a podobné věci)	děti/chlapci

sādī –byāh* mě *kharc mat karo.

svatba svatba LOC výdaje NEG dělej
Neutrácejte za svatbu.

V této větě má sousloví ***sādī –byāh*** význam „svatba obecně“. Literární postava nemá na mysli žádnou konkrétní svatbu, ale mluví obecně o svatbách, na které je potřeba hodně peněz.

Použijeme-li k označení této kategorie slova „synonyma“ musíme vyjasnit, co máme na mysli. Problém, který je velmi patrný při zkoumání sémantické repetice, souvisí s tím, co vlastně jsou dvě synonymická slova. Jsme velmi skeptičtí v tom ohledu, že by v jazyce existovalo mnoho absolutních synonym. Zdá se skoro nemožné najít dvě slova, která by byla zaměnitelná úplně ve všech kontextech. Navíc při stanovování synonymity slov musí být vzaty do úvahy nejen sémantické rozměry slova, ale také pragmatický způsob jeho užívání. Stanovíme-li si absolutní synonymii jako absolutní zaměnitelnost dvou slov v jakýchkoliv dvou kontextech, neprojdou tímto sítem ani varianty slov spisovné a nespisovné češtiny. Obě slova „mladý“ i „mladej“ popisují stejnou kvalitu připsatelnou stárnoucím životným subjektům. Jenomže budou určitě mít odlišnou distribuci v rámci stylisticky různých textů. V zákoníku bychom téměř nikdy neužili nespisovné formy „mladej“, zatímco spisovnou spisovnou formou „mladý“ bychom zřídka kdy charakterizovali „chlapáka“. Dalším krokem může být postupné ubírání absolutnosti, dokud nedorazíme k té „správné“ míře synonymity, která nám dvě slova spolehlivě klasifikuje jako synonymní, i když nepůjde o totální totožnost. S tímto přístupem bychom ale museli řešit další problém- museli bychom stanovit hranici, kde končí synonyma a začínají quasi synonyma, přičemž bychom se také mohli snadno zmýlit. Místo stanovování hranic radši navrhneme prototypický člen, který vyhovuje kriteriím pro to, aby jeho oba členy mohly být shledány synonymy.

7.3.2 Quasi synonyma

X je sémanticky blízké k Y

<i>khānā-pīnā</i>	<i>ghūmnā -phirnā</i>	<i>mār-pīṭ</i>
jídlo pití	procházet se točit	bít tlouci
jídlo a pití/ živobytí	toulat se	bitka

pad-ciḥn
stopa stopa
stopa

kuśal-māgal
blaho zdar
zdraví

sukh-cain
šťěstí pohoda
blaho

Tento podtyp sémantické repetice je skutečně velmi rozvolněný a jeho hranice jsou velmi neostré. Sémantická blízkost je v podstatě omezená z jedné strany synonymy, která patří do podtypu 7.3.1 a z druhé strany antonymy, které patří do skupiny 7.3.3.

7.3.3 Antonyma

X je antonymum k Y

len –den
brání dávání
transakce

mā -bāp
matka otec
rodiče

silāi-kaṭāi
šití stříhání
krejčovina

rāt-din
noc den
neustále (dnem i nocí)

utār -caṛḥāv
klesání vzestup
vzestup a pokles /nerovný povrch

yuvak-yuvatiyā
mladíci mladé dívky
mládež

Zatímco u synonym se často význam obou elementů intenzifikuje a u quasi synonym je význam často shrnutím významů obou elementů, u antonym je tomu jinak. Sousedství patřící do tohoto podtypu jsou charakteristická tím, že společně vytváří nový význam, který je sice také často shrnutím dvou antonymických významů jako v případě quasi synonym, ale dochází k většímu zobecnění.³⁸

7.3.4 Alternativní klasifikace

Další možnou a často zmiňovanou klasifikací je dělení sousloví vzniklých sémantickou repeticí podle etymologického původu obou elementů. Ta pro účel této práce není tak důležitá, ale přesto ji uvádíme, protože dobře ilustruje, které slovní páry jsou chápány jako *translation compounds*. V hindštině se v rámci této kategorie kombinují slova, která mají stejný původ a která se vyskytují hojně. Nejčastěji se objevují hindsko-hindské (*len-den*) páry. Smékal uvádí i persko-perské (*āb-tāb* - nádhera), arabsko-arabské (*āl-aulād* - rod) arabsko-perské (*arzi-davā* – prosba). Pro nás důležitější jsou však takové slovní páry, které v sobě zahrnují slovo domácí (sanskrtské/hindské) a slovo cizí (arabské/perské....). Jedním

³⁸ *Agrammar of hindi* str. 163

z výkladů motivace jejich vzniku je jazykový kontakt, kterým je indický jazykový svaz charakteristický. Smékal tuto kategorii nazývá *Hybrid compounds* a uvádí tato slova:

Persko-hindské

jādū-ṭonā

magie kouzlo

kouzelnictví/magie

Hindsko-arabské

ān-bān

nádhera/okázalost

pompa a nádhera

Turecko-arabské

kulī -kabāṛī

nosič vetešník

sluha

Sanskrtsko-arabské

dhan -daulat

majetek bohatství

bohatství

Neduhem Smékalovy studie je tendence k nesystematičnosti, a proto je možné, že některé kombinace (např. Sanskrtsko – arabské) se také v jazyce vyskytuje, jen nebyly zaznamenány v nejspíš ručně excerpovaném Smékalově korpusu.

7.4 Sémantika sémantické repetice

Podtypy kategorie sémantické repetice jsou vytvořené na základě sémantických kritérií, a proto už bylo v náznaku něco řečeno k sémantickým posunům už v kapitole 7.3.

Nyní se podíváme na to, jak různí autoři přistupují k jejich sémantice obecně.

K sémantickému posunu, kterým projdou sémanticky zdvojená slova, se z prostudovaných autorů vyjádřil nejobširněji R. Singh ve svém článku *On some „Redundant compounds in modern Hindi“*. Jako jednu z konstitutivních prvků zkoumaných N + N³⁹

---

³⁹ Dvě podstatná jména- N₁ a N₂

konstrukcí uvádí, že znamenají zhruba N_1 et cetera, neboli N_1 a podobné věci. Sémantická repetice podle něj tedy posouvá významy stejně jako echové výrazy.

Montaut je ve svém popisu velmi stručná. Tvrdí, že sémanticky zopakované sousloví přidává „expressiveness, familiarity“.

Shukla poznamenává, že sémantickou repeticí se k původnímu významu přidává „emphasis“, čímž má na mysli pouze synonymická a quasi synonymická sousloví.

Smékal charakterizuje sémantický posun jako „*different shades of meaning associated with the meaning of generalization, abridged enumeration, cursory description of things, manners, actions, emotions, qualities etc.*“⁴⁰

Lingvisté se tomuto tématu detailněji nevěnovali. Je tomu tak možná také proto, že paušalizovat nějak sémantické posuny v této kategorii je mnohem těžší než u jiných kategorií. Zdá se, že svou roli určitě hraje i úroveň lexikalizace konkrétních sémanticky zopakovaných sousloví. Je mnoho ustálených spojení, jejichž význam je přístupný pouze rodilým mluvčím, a z jednotlivých složek spojení nestanovitelný.

udher-bun

párat tkát

Kdybychom na toto slovo narazili a neměli bychom po ruce slovník ani rodilého mluvčího, mohli bychom se dohadovat, co toto slovo znamená: „párání a tkaní“ nebo „nesmyslnost“ nebo „zbytečnost“ atd. Ustálený význam ale je „rozpaky“ nebo „nerozhodnost“. Nabízí se také vysvětlení, že tento typ repetice není tolik produktivní, jako ostatní typy, tzn. mnohem více sousloví je už lexikalizovaných a svoboda mluvčích v náhodném spojování není tak velká jako třeba u úplné repetice.

Dále je třeba poznamenat, že slovníky neposkytují všechny možné překladové ekvivalenty, které rodilí mluvčí používají. Například sousloví *utār-caṛhāv* má v Hindsko-českém slovníku pouze tyto možné překlady: „vzestup a pokles“, „odliv a příliv“ a „rozkvět a úpadek“. V povídce *antar* však toto sousloví používá Varma ve významu „hrboly“/„vyboulení“/„nerovný povrch“.

bistar par kahī bhī koī utār-caṛhāv nahī thā.

postel na někde nějaký hrbol NEG byl

Na posteli nikde nebyly žádné hrboly. (Povrch přikrývky byl rovný a hladký)

---

⁴⁰ *Reduplicative Formations and Semantic Pairs in Hindi* – str. 55

Tento další význam není opomenutím tvůrců Hindsko-českého slovníku, ale spíše dokladem toho, že ve výkladu takových spojení existuje určitá volnost.

8. VLASTNÍ EXCERPCE

Vytvořili jsme si vlastní malý korpus slov a sousloví, která vznikla repeticí. Excerptovali jsme z deseti povídek hindsky píšících autorů, jejichž seznam je uveden níže. Korpus jsme používali jednak při tvoření kategorizace za účelem ověření některých pozorování lingvistů, jednak při závěrečném testu použitelnosti naší kategorizace, a jednak pro excerptci vlastních příkladů. Kategorizaci jsme na závěr přizpůsobili výsledkům tohoto testu.

Uvádíme zde velmi elementární srovnání frekvence výskytů jednotlivých typů repetic. V deseti povídkách se vyskytovalo celkem 350 slov, která vznikla repetiční operací a 50 ideofonů, které nevznikly repeticí. Z 350 slov patří 179 do kategorie reduplikace, 103 do kategorie sémantické repetic, 42 do kategorie echové repetic a 26 do kategorie repetic s vloženým morfémem.

8.1 Seznam povídek

premcand:

1. *kafan*

2. *anāth larḱī*

3. *do bailō kī kathā*

nirmal varmā:

4. *antar*

5. *lidītse: ek sāsmaṛaṇ*

6. *bartramkā: ek śām*

latif ghonghi:

7. *Adhūrī ḍāyarī*

viṣṇu prabhākar:

8. *merā vatan*

govind miśra:

9. *phās*

mṛdulā garga

10. *aks*

9. ZÁVĚR

V této práci jsme aplikovali teorii prototypů na klasifikaci repetice v hindštině. Tento teoretický rámec se ukázal velmi praktickým při řešení existujících obtíží a zároveň byl natolik pružný, že nám umožnil vytvořit takový systém klasifikace, který odpovídá realitě jazyka víc než klasický Aristotelský přístup.

Jedna z mnoha věcí, kterým jsme se bohužel nemohli věnovat, je detailní zkoumání „onomatopoických“ slov v hindštině z pohledu ideofonů. Tento směr výzkumu by mohl přinést zajímavé výsledky.

BIBLIOGRAFIE:

Knihy:

AARTS, Bas, DENISON, David, KEIZER, Evelien, POPOVA Gergana. *Fuzzy Grammar: a reader*. Oxford university press, 2004. 526 s. ISBN 0 –19- 926257-8.

ABBI, Anvita. *Semantic Grammar of Hindi. A Study in Reduplication*. Bahri Publications Private Limited, 1980. 159 s.

AGNIHOTRI, Rama Kant. *Hindi - An essential grammar*. Routledge 2007. ISBN10: 0-415-35670-9.

ČERMÁK, František. *Jazyk a jazykověda*. 3. vyd. Praha: Karolinum, 2007. 341 str. ISBN 978-80-246-0154-0.

DOKE, Clement Martin. *Bantu linguistic terminology*. London: Longmans, 1935. 237 s.

HONS, P. *Reduplicative Constructions in Tamil*. Praha, 2010. 120 s. Disertační práce na Filosofické fakultě University Karlovy na ústavu Jižní a centrální Asie. Vedoucí disertační práce Jaroslav Vacek.

INKELAS, Sharon. *Reduplication – doubling in morphology*. Cambridge university press, 2005. 254 str. ISBN 0 521 80649 6.

KACHRU, Yamuna. *Hindi*, in: London oriental and African language library, Volume 12.

KELLOGG, S.H. *A grammar of the Hindi language*. 2. vyd. Londýn, 1892. 584 s.

KILIAN-HATZ, Christina, VOELTZ, Ehard F.K. *Ideophones*. Amsterdam: John Benjamins publishing company, 2001. 434 s.

LAKOFF, George. *Ženy, oheň a nebezpečné věci*. Praha: Triáda, 2006. 656s. ISBN 80-86138-78-x

MONTAUT, Annie. *A grammar of Hindi*. Lincom Europa, 2004. 319 s. ISBN 3 89586 904

POŘÍZKA, Vincent. *Hindština (Hindī language course)*. 2. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1972. 703 s.

REJZEK, Jiří. *Český etymologický slovník* Český Těšín: Leda, 2001. 752 s. ISBN 80-85927-85-3.

SHUKLA, Shalingram. *Hindi Morphology*. 1. vyd. Lincom Europa, 2001. 434 s. ISBN 3 89586 680 6.

SMĚKAL, Odolen. *Classification of Hindi onomatopoeic verbal bases*. in Acta universitatis Carolinae, Philologica 4, Orientalia Pragensia VIII, str. 73 – 102, Praha, Universita Karlova.

TAYLOR, J.R. *Linguistic categorization*. New York: Oxford University Press, 1992. 270 s. ISBN 0-19-823918-1.

články:

DANEŠ, František. The relation of centre and periphery as a language universal. In *Travaux linguistiques de Prague, 2: Les problèmes du centre et de la périphérie du système de la langue*, Prague: Academia. 1966. s. 9-21.

DIXON, R. M.W. Adjective classes in typological perspective. In Dixon, R.M.W. – Aikhenvald, Alexandra Y. *Adjective classes: A cross-linguistic typology*. Oxford: Oxford University Press 2004. s. 1-49.

DRYER, M. S. Are Grammatical Relations Universal? In Bybee, J., Haiman, J., Thompson, S. *Essays on Language Function and Language Type*. Amsterdam: John Benjamins. 1997. s. 115-143.

EMENEAU, M. B. Onomatopetics in the Indian Linguistic Area. *Language*, 1969, vol. 45:2, pt. 1, s. 247-299.

LABOV, W. The boundaries of Words and their Meaning. In AARTS, Bas, DENISON, David, KEIZER, Evelien, POPOVA Gergana. *Fuzzy Grammar: a reader*. Oxford university press, 2004. s. 67-89. ISBN 0 –19- 926257-8.

MORAVCSIK, E. A. Reduplicative constructions. in GREENBERG, Joseph H. (ed.), *Universals of language*. Cambridge, MA: MIT Press, 1963, s. 299 – 334.

NOVÁK, P. K teorii větných členů. In eds. Křivan, J., Januška, J., Chromý, J. *Lingvistika a jazyková realita: výběr z díla*. Praha: Akropolis 2010, str. 81-82.

SINGH, B. A. On echo words in Hindi. *Indian Linguistics*, 1969, vol. 30, s. 185-195.

SINGH, Rajendra. 1982 On some „redundant compounds“ in modern Hindi. *Lingua*, 1982, vol. 56, s. 345 – 351.

SINGH, Rajendra. Reduplication in Modern Hindi and the theory of reduplication. in ed. HURCH, Bernhard. *Studies in Reduplication*. Walter de Gruyter, 2005 str. 263-282.

SMĚKAL, Odolen: The Reduplicative Formations and Semantic Pairs in Hindi. *Asian and African Linguistic Studies, Studia Orientalia Pragensia IX*. Univerzita Karlova, Praha 1979. s. 3-91.

ROSCH, E. The principles of Categorization. In AARTS, Bas, DENISON, David, KEIZER, Evelien, POPOVA Gergana. *Fuzzy Grammar: a reader*. Oxford university press, 2004. s. 91-108. ISBN 0 –19- 926257-8.

VACEK, Jaroslav. On semantic reduplication in Indian languages (In the Margin of Language Universals). *Archív orietnální*, 1989, vol. 57, s. 347 – 358.